САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

Євген МАЛАНЮК
ДО 100-СТОРІЧЧЯ З ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ

Рік XLIX КВІТЕНЬ — ЧЕРВЕНЬ 1997 Ч. 2/468

«САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

Орган Організації Державного Відродження України (ОДВУ)

та

Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій (ІСНО)

Статті, підписані автором. не обов'язково збігаються з поглядами Редакційної Колеґії, а тому за їх зміст Редакція «Самостійної України» не відповідає.

Редакція застерігає собі право скорочувати й виправляти матеріяли.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Україна,
252010,
Київ-10.
вул. Січневого повстання, 6

АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ:

Independent Ukraine
2315 West Chicago Ave.
Chicago, III. 60622
USA

Зареєстровано Міністерством України у справах преси та інформації КВ №2250

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

Рік XLIX Квітень — Червень 1997 ч.2/464

ЗМІСТ

Євген Маланюк

НАПИС НА КНИЗІ ВІРШІВ

Напружений, незломно-гордий,
Залізних імператор строф, -
Веду ці вірші, як когорти,
В обличчя творчих катастроф.
Позаду — збурений Батурин
В похмурих загравах облуд, —
Вони ж металом — morituri —
Сурмлять майбутньому салют,
Важкі та мускулясті стопи
Пруживий одбивають ямб, —
Це дійсности, а не утопій
Згучить громовий дитирамб.
Ось — блиском — булаву ґранчасту
Скеровую лише вперед:
Це ще не лет, але вже наступ,
Та він завісу роздере.
Шматками розпадеться морок,
І ти, — нащадче мій, збагнеш,
Як крізь тисячолітній порох
Розгорнеться простір без меж.
Збагнеш оце, чим серце билось,
Яких цей зір нагледів мет,
Чому стилетом був мій стилос
І стилосом бував стилет.

4. 1. 25

Проф. Микола Неврлий
Братислава (Словаччина)

МАЛАНЮК І СУЧАСНІСТЬ

(До століття від його народження)

Маланюк — сконденсована енергія поневоленого українського народу на здобуття власної держави. Він -одночасно — його гнів і боротьба проти внутрішніх і зовнішніх ворогів.

Шукаючи причин національної трагедії, Маланюк у своїй поезії і публіцистиці, попри причин ґеополітичних, етнопсихологічних, міжнародних та ін., добачав корінь лиха насамперед у внутрішніх слабостях і ворогах свого народу. Вони прийшли після утрати української державности, три етапи котрої виразно засвідчились у Київській Русі, Козацькій державі XVI-XVIII ст. і УНР на початку XX ст. В дусі Франкового критичного патріотизму, який гостро картав своїх земляків за тюхтійство, лінивство, некультурність, урапатріотизм і безпрограмовість, Маланюк на основі історичного досвіду найбільше нещастя для здобуття власної держави бачив у малоросіянстві, яке утотожнював з яничарством. Внутрішнім слабостям і малоросіянству, яке у XVII ст. звали в Москві "шатость черкасская", сприяли багатства й лагідний клімат України, що виховував погідних і безжурних людей. Родовід малоросіянства починав Маланюк з "людей татарських" за доби Козацької одержави, підкреслював це ганебне явище психічним роздвоєнням Гоголя, й доводив його до п'ятої колони й аґентури імперської Москви. Аналогії з деякими сучасними українськими політиками досить виразні.

Коли б Маланюк дожив до наших днів, то він якнайщиріше привітав би незалежну й соборну Українську державу, якій присвятив усе своє життяй творчість. Не зважаючи навіть на певні недоліки й "промахи" в сучасній Україні він — і я в цьому не сумніваюся — з пошаною ставився б до президента України, бо ж він голову перед Москвою не схиляє, а віддано захищає інтереси молодої Української держави.

"Проблема українського малоросійства — пище Маланюк в одній зі своїх публіцистичних праць — є однією з найважніших, якщо не центральних проблем, безпосередньо зв'язаних з нашою основною проблемою — проблемою державности. Що більше: це є та проблема, що першою встане перед державними мужами вже Державної

України. І ще довго в часі тривання й стабілізації державности, ця проблема стоятиме першопляновим завданням, а для лсамої державности — грізним моменто" 1.

На сучасному етапі української державности ці слова майже пророчі. Малоросійство в розумінні Маланюка — прояв паралічу політичної оволі і думки. Воно живилось імперським всуґеруванням комплексу меншовартости, висміюванням звичаїв, обрядів, національної етики й мови, знецінюванням і вульгаризацією всієї української духовности.

Велика школа для України, що Маланюк не дожив до наших днів. Як би він дивився на колишнього голову колгоспу (радгоспу), який, приватизувавши собі землі своїх сусідів і односельчан, став раптом ...поміщиком?.. "Немалий буде він панок сказав би поет словами Котляревського, — На панщину весь люд погонить..." З певністю можна сказати, що Маланюк таких, як кажуть у народі, "прихватизаторів" громив би, гостро засуджував, бо саме вони дискредитують поняття фермерства й приватної власности. Так само відносився б він і до грабіжників національного маєтку, які за допомогою своїх впливових родичів, партійних друзів, чи навіть мафій, "прихватили" собі за мізерну вартість фабрики, шахти, банки.

Але засуджував би він не тільки гріхи й "грішки" на полі економіки, нечесного бізнесу чи корупції. Не менше громив би він пасивність інтелігенції, збайдужіння її до дестабілізації в країні. Як бувший старшина армії УНР з болем дивився б лвін — м'яко кажучи — на непорядки в українській армії, яка й досі не пройнялася ідеєю національного визволення, ще лй досі бувають у ній прояви московської дідівщини. Не шадив би Маланюк ані деяких представників творчої інтелігенції, які й досі не несуть у маси національно зріле мистецтво, здатне запалити глядача на державотворче будівництво незалежної України, за яку жертвували душу й тіло її найкращі сини.

Не був би байдужий Маланюк і до пристосованців і кар'єристів, які проміняли повсякденну боротьбу за зміцнення української державности на теплі й високо гоноровані посади, люксусові авта й помешкання та закордонне шмаття для себе й своїх жіночок і коханок.

Як справжній патріот і людина прямого характеру, Маланюк не щадив би ані найвищих посадових осіб, які задля власної користі, або й партійної вигоди, порушували б закони й конституцію України, будучи в недавньому минулому компартійними тузами. Ця категорія за будь-якого режиму чомусь продовжує лишатись при кермі.

Найсильніше його, здається, вразила би русифікація рідної України, де навіть деякі вчителі, художники й письменники безжурно користуються суржиком, який є першим кроком до русифікації. З цього погляду Маланюк — син активного просвітянського діяча — щиро привітав би відновлення культурно-освітнього товариства "Просвіта", яке за найголовніше своє завдання вважає тепер боротьбу проти наслідків русифікації, очищення рідної мови від суржика, який є мовою півінтелігентів, боротьбу за функціонування української мови у всіх сферах державного життя в україні. З цьго погляду варто було б обрати Є.Маланюка почесним членом ТУМ "Просвіта".

Придивляючись до сучасного українського парламенту, де деколи українські депутати виступають по-російському, Маланюк напевно громив би їх безпощадно за нехтування рідною мовою, ставлячи їм за приклад благородних росіян, які, живучи в Україні, опанували українську мову і повсякденно нею спілкуються. А так воно й повинно бути, бо ж вони — громадяни України, державна мова котрої — українська.

Найбільше, мабуть, уболівав би поет за тих українських комуністів, які насамперед є комуністами, а потім уже українцями, русинами, малоросами. В інших посткомуністичних країнах давно вже так не є: поляк, чех, словак, серб і т.д. є передовсім вірним сином свого народу, а потім уже комуністом, демократом, аграрником чи членом якоїсь іншої партії. Нація для нього — явище тривале, константне, а партія — категорія змінна, перехідна.

Будучи блискучим знавцем російської літератури й культури в цілому, бо ж сам частково був на ній вихований, Маланюк був ворогом російсської імперської політики, не дивлячись уже — царської чи більшовицької, яку він вважав за найбільш аґресивну форму російського імперіалізму. Свій гнів проти російського поневолення своєї батьківщини поет найсильніше виразив у історіософічному циклі "З варягів" (1926):

За набої в стінах Софії,
За кров Базару і Крут,
Хай же хиже серце Росії
Половецькі пси роздеруть.

Обвинувачувати його за ці слова у русофобстві аж ніяк не можна. Тут мова про "хиже" серце Росії, тобто про її імперську політику. Своє позитивне відношення до "доброго" серця Росії, тобто до її

гуманістичної науки й літератури, засвідчив Маланюк низкою своїх статей про російську літературу, присвятами своїх віршів А.Ахматовій і М.Ґумільову, щирим побажанням переборення імперського комплексу у російській політиці, спрямуванням її на шлях демократії, гуманізму й вселюдської цивілізації:

Проф. Микола Певрлий виступає на вечорі Євгена Маланюка у 100-річчя з дня народження поета.

"Тільки після розвалу імперії і подолання московського імперіалізму, — пише Маланюк, — у справді вільній і демократичній російській державі російський народ зможе користатися благами свободи і буде спроможний подолати свою тяжку історичну спадщину. Шлях до свободи й відновлення гідности людини і для російського народу лежить через зруйнування імперії — через визволення поневолених Москвою народів".

Передбачення Маланюка щодо розвалу СРСР — останньої фази російського імперіалізму — здійснилися. Вони свідчать не тільки про його глибокий аналітичний розум, але й про безпомилкову історичну інтуїцію, властиву лишень поетам справді великим, формату світового.

Вельми сучасною є також знаменита Маланюкова характеристика двох типів імперіалізму — західно-римського й монголо-російського. Оскільки перший, завоювавши ту чи іншу країну, обмежувався тільки ліквідацією (часом і фізичною) володаря країни й насаджував свого проконсула до підбитої країни, ніколи не руйнувавши її етнічної, національної структури, залишав їй її культуру, мову й релігію, то монголо-російський імперіалізм силоміць накидав їй своїх богів, свою мову й культуру, запроваджував репресії й терор проти її національної еліти, а ґеноцид проти цілих верств населення. При цьому він зухвало грабував не лишень матеріальні надбання підбитих народів, але й привласнював собі їх скарби культури й духовности.

Що ці слова актуальні й сьогодні — особливо для недавно звільнених від більшовизму країн — не підлягає сумніву. В своїй добі Маланюк був сумлінням України. сьогодні він її орієнтир і суддя. Але він належить і до майбутнього, бо ж його грізне “менто” Україна не повинна забувати.

Частина учасників вечора, присвяченого 100-літтю з дня народження Евгена Маланюка. Вечір відбувся 5 лютого 1997 р. в приміщеннях Національної Парламентської бібліотеки заходами Київського осередку студіюючої молоді «Зарево». Сидять (справа). Оксана Прохоренко, проф. Микола Неврлий, Павло Дорожинський. Леся Генералюк, Алла Хитра

Оксана Прохоренко
Київ, член ОСМ "Зарево"

"НЕ ПРОСТО ПОЕТ, А ДУХОТВОРНИЙ МЕСІЯ"

...Не так давно розпочався процес повернення творів Маланюка в Україну. Людини творчої, поета, історіософа, культуролога. І сьогодні вже важко уявити історію нашої культури, зокрема літератури, без автора поетичних збірок "Стилет і стилос" (1925), "Гербарій" (1926), "Земля й залізо" (1930), "Земна Мадонна" (1934), "Влада" (1951), "Проща" (1954), "Остання весна" (1959), "Серпень" (1964), "Перстень і посох" (1972), поеми "П'ята симфонія" (1954), культурологічних, історіософських досліджень "Нариси з історії нашої культури" (1954), "До проблеми большевизму" (1956), "Малоросійство" (1959), "Ilustrissimus Dominus Mazepa" (1961), двох томів есе — "Книга спостережень. Проза. Том 1, 1962" з розділами "Від Кобзаря до нації", "Слідами національної мислі", "Постаті", "Rossia", "Varia" та "Книга спостережень. Проза. Том II, 1966" з розділами "Мистецтво і творчість", "Студії і роздуми", "Недавнє минуле", "Документи доби".

Якщо Євген Маланюк не був відомий читачеві в Україні, то за кордоном — навпаки, вже його перша збірка дістала високу оцінку критиків. Відтоді й до сьогодні зацікавлення Маланюком не зменшується; зростає авторитет письменника, його вплив на найширші кола української діяспори Европи та Америки. І критика одностайно акцентує: Е.Маланюк — "безперечно найрепрезентативніший поет попередньої духової доби між двох воєн" (В.Державин); "Він вогненний голос, що між нами", поет-новатор, що "розриває всякі встановлені норми" й проорює оригінальні естетичні борозни (Б.Бойчук); саме як першорядний поет він і "матиме місце в історії української поезії не лише як "залізних імператор строф", автор "Стилета і стилоса", "Землі й заліза", але й як ніжний поет-лірик, автор елегійної "Прощі", задивлений в молодість "Останньої весни" і зрілого поліття "Серпня"... (Б.Кравців); особлива вага Маланюка в тому, що він поет внутрішнього руху, майстер. "цей людяний поет має й історичне бачення", виявляє нахил до філософічности, але

знає й те, що "влада — се серце", тому "не претендує бути пророком"; одначе він задивлений у грядуще і "стан такий, що тільки Маланюк сьогодні в нашій поезії може піти далі від Маланюка" (Ю.Шерех). Маланюкові ровесники "любили його, як поета їхньої доби, як коваля психології невгнутих державників", — підсумовує це багатоголосся Ю.Лавріненко і задається питанням: "А як оцінюватиме Маланюка читач у завтрашній цілком незалежній Українській державі? Очевидно, — пише він далі, — що держава, як уже здобута і самозрозуміла річ, не буде найбільш хвилюючою темою"... Так прогнозував Ю.Лавріненко ще в 1957 році далеко від України. Ми ж, громадяни вже цілком незалежної держави дозволимо собі не погодитися із такими прогнозами і спробуємо охарактеризувати чим є для сьогоднішньої України творчість Маланюка.

Віковічне прагнення нашого народу до волі знайшло своє історичне втілення 24 серпня 1991 р. в Акті проголошення незалежности України. 5 років відділяють нас від цього вікопомного дня. Державу утверджено. Україна є! Україна має, нарешті, свою Конституцію.

Але чи можемо ми відверто сказати собі, що ідея єдности і соборности проходить через душі українського народу, що душі ці стали самостійними, позбавились тавра рабства? Адже мільйони рабських душ ні за яких умов не матимуть незалежної держави, силячи на копиці декларацій про суверенітет! В.Липинський писав: "Як може бути об'єднане на ділі те, що не об'єднане в думах, мисленних образах і намірах?" Наміри, думи, менталітет, духовне життя, релігійні конфесії — ось що необхідно об'єднати в рамках однієї великої ідеї, щоб українці нарешті змогли дати відповідь на ті питання, що їх посттавив ще Т.Шевченко: "Що ми?.. Чиї сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?"...

І тому так актуально звучить сьогодні Маланюкове: "Може найважнішим з наших завдань, як національної спільноти, було, є і буде: пізнати себе".

Євген Маланюк постав на переломному етапі розвитку нації: це була епоха поразки "визвольних змагань". Відтак виникають дві домінанти в його творчості: пошук причин поразки повсталого народу і бажання не зупинити, а динамізувати хід історії, відродити і підняти Україну з руїн. У таборі інтернованих, що в місті Каліші (Польща) сталася знаменна для української літератури подія: воїн-поет став поетом-воїном, це й засвідчила перша його поетична збірка з промовистою назвою "Стилет і стилос". Маланюка, як безпосереднього учасника програної боротьби за українську державність, ціка-

вило питання, "що його поставила сама історія"... "Як це сталося, що ми... опинилися в таборах? Як це сталося, що ми... тепер переможені й безсилі?".

Поет міцно стає на ґрунт історії: аналізує генезис, долю України, її причини з найдавніших часів до XX сторіччя. У пригоді ставали, і, підкреслимо, мали великий вплив на формування світогляду мислителя, твори Вячеслава Липинського, "...з яких віяло, "бухало" історизмом, справжнім, реальним, майже напацальним". До кристалізації світогляду Маланюка спричинився і, без перебільшення, блискучий публіцист Дм. Донцов, з яким, як редактором "Літературно-наукового вісника", довгий час співпрацював поет. Своїми есеями, палаючою пристрасністю, стилем він вніс в українську культуру новий дух, новий спосіб інтерпретування світу.

Заглибившись в історію, Маланюк створив образ України, який ніколи не перестане вражати українське серце. Він поставив його в центрі Европи, на шляху "із варягів у греки". Такою Україну не бачили ні українські митці, ні українські політики впродовж довгого часу. Історіософічна концепція Евгена Маланюка дає нам відчуття нашої загубленої передісторії. У Маланюка Україна — часто Еллада. З цього поіменування він виводить систему подібностей, що пов'язують ментальність нашого народу з давньогрецьким розумінням життя, краси, добра, справедливости, глибоким почуттям моралі. Історіософ пояснює це приналежністю (від 7 ст. до народження Христа) земель теперішньої України до середземноморського культурного обсягу античної Еллади. Ця геленська культура, переконаний Маланюк, залишила помітні сліди в психіці українського народу, які мали як позитивний, так і негативний вплив. Позитивний вплив проявився у вище перерахованих рисах, а негативний в тому, що "той характеристичний панетизм і панестетизм, та людська індивідуальність в осередку світогляду.., лагідна душевна мирність і мудра примиренність психіки, що майже виключала момент боротьби і мілітарної бойовості... в таких геополітичних умовинах (як українські -П.О.) не лише не озброював в неуникальній боротьбі за існування, але, може, навіть обеззброював".

Роль державотворчого елементу, на думку Маланюка, міг би відіграти Рим з його культурою, "в центрі якої був войовник і правник, а ніколи філософ чи мистець". На жаль, вплив Риму не був аж таким, щоб залишити сліди, так необхідні, в психіці українського народу. Інші чинники, вважає Маланюк, відіграли ролю "Риму" в нашій історії, а саме — нормани, що їх літопис називає "варяги".

також готи, які "були епілогом нашої протоісторії", і візантійці, які християнізували нашу країну. У листі до Ю.Пеленського Маланюк писав: "Проблема Риму" на Україні" — це є моя стрижньова проблема, бо варяги були спробою Рима. Тільки варяги у нас хутко "українізувалися" до такої міри, що точнісінько, як селяни українські, поділили маєток між синів. Варяго-римлянство — це, властиво, єдиний і універсальний спосіб творення державної конструкції, державної форми, бо зміст ми маємо (еллінство)". Маланюка дивує те, що Грушевський пристрасно поборював так звану "норманську теорію", адже нічого принижуючого в ній немає: "Та ж варяги заклали підвалини Британської імперії, залишили своє ім'я у Франції (Нормандія), заснували державу Сицилії?"

Євген Маланюк, як прихильник "норманської теорії", розвиває її і в поетичній творчості:

Став на землю варяг. І загорілась відвага —
Бористенського плеса обабіч — на дикий степ,
І у Скитських Атенах Руси великий каган
Степовою потугою широко й сяйвно росте.

У творенні образу України Маланюк виходить з конкретних історичних і географічних реалій, тому таким суперечливим і роздвоєним вибудовується в його поезії образ рідної серцю землі. Його Україна — це не просто забута світом змоскалізована провінція Росії. В уявленні поета вона —велична Степова Еллада, Гіперборея, Скитія, "Ітака українських Одіссеїв", безголова, але безсмертна Ніке, буйна степова Деметра, Понтійська Навсікая. А в ідеалі — це "Неминучий Рим", держава з великим майбутнім. Поет вірить, що "виросте залізним дубом Рим З міцного лона Скитської Еллади", то ж бачить майбутнє України — щасливого краю під сонцем, краю вільних людей, родючої землі, хліборобства, любови й краси і водночас сильної державної влади.

Та безмежна любов до рідної землі іноді зникає... І тоді Маланюк не може стримати гніву і обурення на недолугу і тяжку рабську дійсність рідної землі: Україна тоді бачиться "зрадливою бранкою степовою", античною гетерою, "божевільною Офелією половецьких степів", здрібнілою, сарматською, кирпатою спадкоємницею колись славної Еллади, що ледь животіє. В часи розпачу поет проклинає її:

Так будь же проклята ще раз, полужива
Елладо Скитськая, Елладо Степова
Сарматських Афродіт, кирпатих Аполлонів!

Поет свідомий різкости кинутих ним обвинувачень, їх, сказати б, безжалісности, він картає себе і просить вибачення:

Прости, прости за богохульні вірші,
Прости тверді зневажливі слова...

Та все ж наприкінці життя ставить крапку в цій темі:

Ні, хай буду чорним ротом чорної
Виклятої, але — Батьківщини.
Хай неорної, але завжди орної,
Хай в вінку кривавої тернини!

Таке бачення Маланюком України повернулось проти нього їдкою критикою. І то не лише в радянському літературознавстві, а, що особливо було прикро для поета, й в таборі "своїх". Так, наприклад, Ю.Липа писав: "Тривога історіософії Маланюка заступає навіть такі сильні його мотиви, як мотив українського Риму, як привіт близькій могутності нації. Без тої яскравої блакитної високості він, шалений птах із кривавими очима, шугає просто вниз — у Вальпургієву ніч хаосу, в дисгармонію степових буревіїв, в дикий полин повстань і зрад... Він блюзнірствує, він сам гине...".

Маланюк, сподіваючись на таку критику, у зб. "Земля й залізо" вмістив коротке слово "Від автора", де писав: "Книга ця висушена гарячим вітром історії, обезбарвлена їдкими кислинами спізнілої, ретроспективної мудрості. Але в цій книзі скудної лірики й ослабленого мелосу мусить хоч зрідка розкриватися Софія страсної й темної історії України: роки 1918, 1920 освітили її особливим незабутнім світлом". Тож при оцінці Маланюкової поезії необхідно враховувати історичну атмосферу, якою вона була народжена, бажання поета...

...накреслить
Страшне обличчя цих років,
Доби цієї сон воскреслий
Пророчі вироки віків.

Поет свідомо закладав "конфлікт" у трактуванні образу України, тим самим ілюструючи нашу історію: нівечену і кривджену, героїчну і, навпаки, покірну окупантові. Маланюк, чия творчість має відчутний присмак філософської узагальнености, глибоко відчував непримиренні процеси життя в усіх їх суперечностях, зіткненнях, перемогах, надто ж українського суспільства. Нарешті, якщо діялектичний розвиток — закон матеріялістичного світу, то чи не може це не позначатися на мистецтві й літературі? Якщо вже говорити про природу Маланюкової "контрасности", то її джерела, гадаємо, можна знайти і в пристрасному моральному максималізмі поета,

який проявляється, найперше, в нетерпляче прямій оцінці явищ. І він мав на це право, як лікар, який ставить діягноз і накреслює шляхи її подолання, а не як "зверхній судія" (І.Дзюба), який виносить вирок. Інвективи Євгена Маланюка несуть лікувальну психотерапевтику, бо народжені з бажання вивести національний організм із забуття, з того "майже смертного" сну, "окраденого і приспаного мозку нації":

Цей смолоскип поета...
Несу туди, де мріють мети,
Де з крові родиться зоря!

І вірить поет, що його слова, "випалюючи ржу і гріх, Ввійдуть у складники держави".

Воістину — нетрадиційне для нас розуміння патріотизму. М.Неврлий з цього приводу зазначив: "Любити й ненавидіти Батьківщину дано геніям. Так немилосердно картати Україну міг лиш той, що був готовий за неї віддати своє життя. Той, для кого вона "у кров і мускули вросла". Ми ж звикли до пишнослівного захвалювання всього, навіть недоліків, і забули, що аби лікувати хворобу, треба її знати.

Головними героями (і адресантами) творчости Маланюка, есеїстики зокрема, виступали нація і особистість. Історіософ осмислював історичні уроки знищення української державности та пробував окреслити шляхи відродження, тож не міг стримати крику відчаю й прокляття "малоросійщині", котра, на його думку, вигублювала національний організм із середини. "Малоросійство, — писав він, — то неміч, хвороба, каліцтво внутрішньонаціональне. Це — національне пораженство.., хитливість, зрадливість, агентурність... Це не політика і навіть не тактика, лише завжди апріорна і тотальна капітуляція. Капітуляція ще перед боєм". Виявляючи причини цієї хвороби, мислитель пише: "Державний устрій московської, згодом петербурзької, а від сорока літ знову московської імперії — не знав, не знає і знати не хоче жодної особовости — ані особистої, ані суспільної, ані національної, ані територіальної, чи класової, і як результат: з'явлення типу не росіянина, а лише: малороса, малополяка, малосибіряка навіть...", це був тип — "національно-дефективний, скалічений психічно, духово, расово...".

Завершуючи цю розмову, Маланюк стверджує: "Єдиним радикальним ліком на хворобу малоросійства є Державніть", і подумки, звертаючись до майбутніх поколінь, застерігає: "...ця проблема, першою встане перед державними мужами вже Державної України.

І ще довго, в часі тримання й стабілізації державности, та проблема стоятиме першопляновим завданням, а для самої державности — грізним мементо".

На жаль, у нас малоросійство вражало передусім прошарок, який мав би бути мозковим центром нації. Проблему особистости в українській культурі вважав поет "серцевиною національної проблеми". Він мужньо виставляв рахунок своєму народу, в якого знову — вже вкотре! — забракло особистостей для захисту проголошеної незалежности. В іншому есеї "Ієрархія" Євген Маланюк намагається розглянути цю проблему глибше і приходить до висновку, що "у формулі "бестія без голови" схоплено найістотніший трагізм нашої історії, ...в якій момент очолювання ніколи не мав характеру інстинктивно-органічного, органічно-закономірного". При висвітленні теми ієрархії публіцист зупиняється на моменті оцінки особистости взагалі, провідної — зокрема. Він пише: "Провідну особистість не дасться створити синтетично... Велике бо зв'язане функціонально залежністю з цілим. Велика Особистість помимо своєї індивідуальної вартості (генія, таланту, волі), випромінюючи свою власну моральну енергію, мусить відчувати постійний приплив енергії оточення".

Того так необхідного "припливу енергії оточення" не відчували "великі Особистости", яких, хоч і спорадично, але породжував український національний організм. Євген Маланюк відтворив "портрети" державних діячів, які, на його думку, були справжніми будівничими незалежности України; "заселяючи" пам'ять народну величними постатями — образами Данила Галицького, гетьмана Івана Мазепи, сучасників Симона Петлюри і Василя Тютюнника, які відзначалися сильними характерами і незламним духом.

Про короля Данила говорить поет як про останнього з роду Рюриків, отже, останнього з династії варязького походження, що, на його думку, було основою психіки цього грізного воїна, великого дипломата і розумного володаря, який помер, "струджений надмірно-творчим і надмірно-трудним життям, гнутий і ламаний іспитами долі, але ніколи не зламаний нею".

Є.Маланюк підносить державницьку ідею "імператора пізніх літ" Ясновельможного пана Мазепи. В своїй розвідці "Irustlissimus Dominus Mazepa", намагаючись оцінити далекосяглість намірів Мазепи і велич його в історії нашої Батьківщини, він пише: "Саме ім'я Мазепи стане гаслом і програмою і, як міт, переживе століття". Державна стратегія, цього великого інтелекту державного мужа і мецената у сфері мистецтва й освіти, була ширша за чисто військову, бо

"обіймала, правдоподібно передовсім, боротьбу за молоде покоління, яке мало бути вільне від скаліченості батьків-сучасників і продуктів Доби Руїни".

Серед численного ряду постатей часу боротьби за Українську державу вирізняє Маланюк Симона Петлюру, який викристалізував і оформив волею вождя ідею боротьби за державність. У вірші, присвяченому 24-літтю його передчасної смерти, поет пише:

Він невпинно росте.

Його постать роки одягають у бронзу і мармур.

Маланюк пояснював, чому окреслення "петлюрівець" стало постархом для ворогів і причиною переслідування багатьох невинних людей: воно було ніби продовженням ідеї "мазепинства", тобто ідеї боротьби за українську державу.

Генерале, генерале — пестить очі даль,
Вже твоє роздерте серце злютувала сталь...
Ти — орел старого Риму, вісник вражих згуб.
Він несе в залізних кігтях золотий тризуб.

Ці рядки — про Василя Тютюнника, ад'ютантом якого був поет під час визвольної боротьби 1919-1920 рр. З присв'ятою "Пам'яті Вас. Тютюнника, воїна і громадянина" побачила світ поема "П'ята симфонія", в основі якої розповіді про стратегічну операцію влітку 1919 р. В поемі оживають історичні постаті: помічник нач. штабу діючої армії, згодом командувач армією В.Тютюнник; генерал штабу В.Сінклер; нач. оперативного відділу штабу ген. М.Капустянський; начальник штабу, згодом Голова Проводу Українських Націоналістів та ОУН А.Мельник, про знайомство з яким Маланюк захоплено оповідає у своїх спогадах; командувач корпусу Січових стрільців, згодом — перший Голова Проводу ОУН Є.Коновалець та ін.

Ідея, яку несли і якою жили українські провідники, змальовані Є.Маланюком, залишились жити і перемагати:

Живуть, живуть безсмертні і гримить їх чин,
І живим, що стали мертві, знов несуть мечі.

Любов до рідної нації зростає з високих почувань людини, з гордости члена великої спільноти, що внутрішньо переживає глибини національної культури. Історичне мислення є важливим чинником творення такої почуттєвої України, заселеної легендарними постатями, символами, які відвічно живлять джерела духовности. Це чітко усвідомлював Є.Маланюк, історіософічна концепція якого спрямована на переродження нації. З цього випливає і Маланюкове розуміння ролі поета в суспільстві: "Як в нації вождя нема, тоді вожді

її поети", —проголошує він у своєму "Посланії". Маланюковий стилос був стилетом, і він поставив його на сторожі української культури, Української держави, яка, вірив поет, "стане колись новою Елладою". Він вірив, що пророчі слова Йогана Готфріда Гердера здійсняться і що "Прекрасне підсоння цієї країни, погідна вдача народу, його музичний хист, плодюча земля — колись обудиться. Із малих племен, якими адже ж були колись греки, постане велика культурна нація. Її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген у широкий світ" (Гердер).

Євген Маланюк в уніформі старшини Армії УНР

Є.Маланюк був одержимий образом України-Держави. Для неї жив і творчістю своєю помножував і помножує число таких одержимих, як він. Він вірив у майбутнє України:

Бачу їх — високих і русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, —
Пристрасників висоти і слави,
Ненависників тюрми і тьми.

Слово за нами... Від нас залежить, чи здійсниться чудова візія великого німецького ідеаліста, в яку так свято вірив український поет. То ж нумо за працю, адже "щасливий той, хто влаштував своє життя, існування так, як це відповідає особливостям його характеру, його бажанням і його волі і, таким чином, сам насолоджується своїм і існуванням".

Євген Маланюк

РОЗПОВІДЬ ПРО ЛЕНУ

(Спогад про Олену Телігу)

Хтось переказав недавно спробу зробити нову леґенду, зв'язану з Леною, ніби вона росіянка, але тому, що народилася на Україні, мала велике почуття обов'язку до батьківщини, служила їй і т.д. Отже, тут — неточність і, я сказав би, може, наївність. Лена зовсім не народилася на Україні. Вона нардилиася в Санкт-Петебурзі, в старому Петербурзі, де батько був досить високим урядовцем у міністерстві рільництва (директором водного департаменту), і життя її укладалось, очевидно, так, що, може, вона пішла б дорогою Ганни Горенко-Ахматової, може, якоюсь іншою... Але все-таки походження і кров відограють значно більшу ролю, ніж прийнято думати.

Батько Лени, покійний професор Шовгенів, якого я мав щастя слухати більшу частину своєї технічної освіти, був живий, культурний, надзвичайно многогранний чоловік, який дуже інтересувався літературою і знався на ній. Завше, коли згадую про нього, мимоволі доводиться зупинитися на цьому. Це був дуже рідкий виняток ученого і практикуючого інженера. Як інженер-творець, він був автором і реалізатором зрошення Туркестану, потім була реґуляція на Волзі, була реґуляція Москва-ріки. Але, крім того, це була людина ще і науковець у повному розумінні цього слова. Коли бувало зупинялися ми ще студентами, а мені доволилося з покійним говорити, то поставало питання, чому таке прізвище дивне — Шовгенів. Шовґенов — і я пам'ятаю, що покійний говорив про якісь осетинські, кавказькі коріння. І от уже під час окупації, либонь у Львові, прийшлося побачити витяги з архівів, опубліковані, здається, професором Ковалевим. І там знайшлася дуже проста розгадка цієї неясности. Десь в актах Лівобережжя часів Гетьманщини, на переломі 17-18 століття, була судова справа при сотенному суді, де виступала —здається, як сторона оскаржуюча — певно дуже темпераментна молодиця з прізвищем Шовгениха. Отже, видно, що це був дуже давній рід на Лівобережжі, і, може, там колись були якісь осетинсько-кавказькі сполучення, але вони, як звичайно на нашій батьківщині, поглинулися українським морем, і залишилося дуже мало від старого коріння.

Що стосується матері Лени, то вона була донькою священика з Поділля, так що з того, що людина народилася в Санкт-Петербурзі,

робити якісь висновки не доводиться. Думаю, що леґенда згасне, щойно почавшися.

Правда, що Петербурґ, як ви знаєте з історії нашої культури і літератури, відогравав певну ролю. Все таки і Тарас ходив по тих вулицях, і ще раніше Гоголь... Петербург віддавна був певного роду азилем в імперії; і тепер,коли він уже називається Ленінградом, досить часто люди, з огляду на неможливість існування на батьківщині, втікають туди. З другого боку, Петербурґ — це була чужина, дуже гостра кліматично і з кожного іншого погляду, і вона давала певну дистанцію для того, щоб бачити Батьківщину в іншій панорамі. Хоч Лена тоді була ще дівчинка, але це і могло відограти певну ролю.

Думаю, що все ж таки якісь властивості її характеру були вже тоді, перед війною. Елемент, який називається особистістю, вже тоді посідав домінуючу ролю в її духовній постаті. Я думаю, що до неї можна пристосувати в такій же самій мірі, а може, й більшій, слова з вірша Олекси Стефановича, які я колись цитував стосовно Ольжича, що "був він більш, ніж сірий і камінний його вірш". Вірші Лени не були ні "сірі",ні "камінні", так як вони, скажемо, були в Ольжича, але дійсно її постать була — більша, і з цього боку треба до неї підходити, бо це дає ключ до розуміння її в цілості.

Між іншим, ще така цікава петербурзька дрібничка: може, мало хто знає, що її хрищеною матір'ю була — Зінаїда Ґіппіус. Це була дружина і приятелька-подруга відомого філософа і белетриста Дмитра Мережковського (теж прізвище "страшно" російське). Очевидно, про жодні впливи не може бути мови, але коли ви познайомитесь з творчістю Зінаїди Ґіппіус (а вона була не тільки дуже цікава поетка, але дуже цікавий критик, я сказав би, взагалі мислитель), то там якийсь паралелізм є — дуже дивний, майже містичний... Його пояснити раціонально не можна, але він безперечно є.

Лена, як особистість, також мала в собі елементи, які були, скажемо, в Башкірцевої. Тільки з тією різницею, шо в Башкірцевої поглиналося все жадобою слави як такої. Отже, її внутрішній потенціял духовний розвивався тільки в цьому напрямку. У Лени зовсім інакше. Для неї слава не являла нічого дуже приваблюючого: вона не шукала її і просто не відчувала її чару. Але вся її величезна наснага динамікою духовною і психічною пішла власне в батьківщину, тим більше сильно, тим більш динамічно, що вона дивилася на неї очима вже дорослої і вирослої поза батьківщиною. Це також має величезне значення, бо часом еміґрація, чужина дає зовсім іншу

перспективу. Крім того, вона вже дивилася крізь призму історії нашої і нашої долі земної, як народу, і тому всю свою величезну духовну енергію вона вкладала у велике почуття до Батьківщини.

Думаю, що з цим в'яжеться і та трагедія, яка довела її до болючо передчасної смерти, бо могло статися також і так, що ми сьогодні зустріли б її тут. Але сталося інакше.

Ніякі розумові аргументи не переконували її, щоб вона цієї подорожі до Києва не робила. Зокрема — признаюсь, я мав цей гріх - я її переконував; може, тому, що я вже не був дуже зелений політично, дещо бачив і дещо думав. Я не мав особисто ані крихти, ані грама якогобудь оптимізму, який все ж таки був би конечний для такого роду подорожі на батьківщину. Це тепер ми тільки бачимо, в яку добу живемо. Тоді ще, очевидно, можна було мати якісь ілюзії, але сьогодні — не така проста річ. (От недавно читали ми в газетах: рейхкомісар України Еріх Кох, виявляється, чудово живе досі в "людовій" Польщі, і навіть більше того, здається урядові, що він там знайде якийсь скарб бурштиновий... Отже, людина, яка була, може, одним із найбільших злочинців серед тієї сили, що прийшла на Україну, і взагалі в світі цілому, — така людська гнида живе до сьогоднішнього дня і, правдоподібно, буде жити. Це я кажу тільки для ілюстрації того, яка це доба). Тоді, на початку сорокових років, очевидно, не можна було собі уявити адже так рельєфно, але все таки деякі побоювання були. Зокрема мені видавалося, що це просто не раціонально. Я все переконував Лену: "Ну добре... Ви поїдете до Києва, місцеве заціліле громадянство буде на вас дивитися, як на когось, хто щось знає, у щось втаємничений, але ви і не втаємничені, і нічого не знаєте. Значить, ви будете поставлені в фальшиве становище". Нічого не помогло. Вона кинулася туди з якоюсь несамовитою енергією, з несамовитою силою. Було, може, й бажання пригоди. Було, може, чисто жіноче — якась цікавість до тієї батьківщини. Було, може, все... і я пригадую собі, вона писала досить регулярно, скільки можна було в дорозі. Перші листи були дуже ентузіястичні, але пам'ятаю останній лист, який був кинутий у Житомирі: там були такі слова: "Боюсь, що ви мали рацію". Думаю, що після Житомира вона вже, безперечно, знала, на що вона йде. Знала, що йде на жертву і що в журтву буде принесене її все ж таки молоде і ще повне творчости життя.

Отже, на цю сторону, на її особистість, хотілось би найбільше звернути вашу увагу. Бо вона більша і за ту спадщину літературну, яка залишилася, і за ті всі, скажу так, формальні речі, які вона в житті

творила. Це, може, в меншій мірі позначилося на її поезії, в більшій —на деяких її статтях, есеях. Зокрема дуже сильна і дуже важлива для її світогляду, для її наставлення була річ, яка називалася “Партачі життя”. Вона вся, як істота, була якимось протестом проти сірости, проти безбарвности, нудоти життя, яку роблять партачі, не лише наші, але й світові. Це була людина, яка хотіла радости, хотіла барвистости, повноти, і ще радости, і ще радости з усім королівським значенням цього слова. Радости, неприступної для плебея. І думаю, що ця жадоба радости і повноти її штовхунла поцілувати батьківщину востаннє.

Борис Олександрів

Прощання з князем

(На смерть Євгена Маланюка, 16 лютого 1968 р.)

Обірвалася нить. Зупинилося серце козаче.
Тільки хмари і синь. І та сама гірка чужина.
А за милями миль, там, де степ вітровіями плаче,
Набрякає земля. Починається рання весна.
І гримить далина. Отрясається з криги Синюха,
Виривається в степ, де легенди і скитські боги.
Припливає з висот, із незвіданих меж виднокруга,
Невпокорена тінь, щоб на рідні лягти береги...
Дні, вогні, переходи, походи, ісходи,
Сонцеярі пожари — і серце поета, борця.
Із піднятим чолом, наче князь, він проходив негоди
Із пером і мечем — неухильно твердий до кінця.
Завершилася путь. Наче пісня — сувора і славна.
Відпливає поет — залишає хвалу і хулу.
І затужить, заплаче за ним Ярославна.
Україна заплаче на древнім козацькім валу...

ДО 90-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГЕРОЇНІ-РЕВОЛЮЦІОНЕРКИ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

проф.Ігор Качуровський
Мюнхен/Німеччина

ТВОРЧІСТЬ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ НА ТЛІ СВІТОВОЇ ЖІНОЧОЇ ЛІРИКИ

В місяці лютому виповнилося 55 років трагічної загибелі провідного члена Організації Українських Націоналістів поетеси-революціонерки Олени Теліги.

Відмовившися від виїзду з Києва в жорстокі місяці грудня-січня 1941/42 рр., коли проходили арешти Українських націоналістів німецькими окупантами, Олена Теліга не піддалася дорученням діючого голови Проводу ОУН Олега Ольжича і залишилась зі своїми друзями в столиці України, де в Бабиному Яру знайшла героїчну смерть.

Вшановуючи пам'ять Олени Теліги, друкуємо сьогодні матеріял відомого літературного критика проф. Ігоря Качуровського.

Нема солодшого понад любов.
Всі інші життєві благодати
З любов'ю навіть гріх рівняти —
Про мід солодкий навіть і не мов. —

так, за німецьким перекладом, переклав Іван Франко першу строфу з "Похвали любови" грецької поетеси Носсіди, —строфу, що її можна взяти за епіграф до значної частини жіночої творчости у світовому письменстві.

Франкові переклади, роблені щось за рік до його смерти, свідчать, що поет до кінця життя зберігав свою понадлюдську працьовитість, та водночас показують: талант уже покинув його. Разом до 9-ої книги Франкового п'ятидесятитомника увійшли переклади (точніше — переспіви) п'ятьох грецьких поетес. Тематика поезій, крім кохання, досить вузька за жанром це переважно епіграми — справжні чи уявні написи на могильних урнах (себто епітафії) та підписи до художніх творів — картин і статуй (екфрастична лірика). А що обидва жанри належать до найпоширеніших у грецькій поезії, то говорити про специфічно-жіночу рису цих жанрів, я думаю, не доводиться.

Серед неперекладених ним поетес Франко згадує Праксіллу, "що вславилася піснями про вино та життя вина". Так само, серед тих віршів Сафо, що їх Франко переклав безпосередньо з грецької, знаходимо фраґмент про славу вина:

Нелихо вина спорожнити
Пугарик один або два.
Але як без ліку їх пити,
То вже закрути голова.

Вищецитована Носсіда Локріянка (як її називає Франко) і Праксілла й Сафо належать до канону дев'ятьох грецьких поетес, чиї імена я колись, ще студентом, щоб легше запам'яталися, затримував попарно: Сафо-Міро, Носсіда-Міртіда, Ерінна-Корінна, Праксілла-Телезілла, Аніта.

Звісно, найвідоміша з них Сафо чи Сапфо (у Франка вона Сапфона), чиї вірші з'явилися в нас спочатку в переспівах, а згодом і в перекладах. Хрестоматія Олександра Білецького містить дві її поезії та кілька фраґментів у перекладах Григорія Кочура та Андрія Соломори. Можна припускати, що творчість цієї, першої щодо її значення серед поетес Еллади авторки, була досить багатогранна: фраґменти свідчать і про лірику дружби і про лірику родинних почуттів (вірші до брата поетеси), та, однак, серед залілілих її творів на чільному місці стоять "Гімн Афродіті".

"Неповноцінною є жінка для квірита" — стверджує французький поет Гриценко. Тож, на відміну від Еллади, в римському літературному житті жіноцтво фактично не бере участи. Як виняток звичайно називають Корнелію, матір Ґракхів, що виступала — вживаючи сучасну термінологію, —як публіцистика. Проте був іще один виняток — це Сульпіція, приятелька Тібулла й дочка Сульпіція Сервія, прихильника римської свободи, який брав участь у страті Цезаря, і сам був страчений за Октавіяна Августа.

Жанр Сульпіції — одверта й щира любовна елегія в дусі Овідія і самого Тібулла:

Як мені любо грішить, од пліток як огидно ховатись...

Відоме й ім'я Сульпіциного обранця — це вільновідпушеник Церінф, людина нижчого — особливо супроти представниці одного з найдавніших римських родів — соціяльного стану; звідси:

Серце щемить багатьом, і багато хто молиться з болем,
Щоб не згубило мене ложе твоє занизьке...

Так ми почали прогулянку алеями світової жіночої поезії. Звісно, далеко не все — навіть якщо говорити про найвизначніше —

потрапить у поле нашого зору, хоч би вже й тому, що в українських перекладах окремими книжками вийшли, скільки можу судити, твори лише п'ятьох чужинецьких поетес. Це Ада Неґрі, Марія Конопніцька, Анна Ахматова (маю на думці "Реквієм" у перекладі Бориса Олександрова), Ґабріеля Містраль та Десанка Максимович. Тож я тут базуватимусь головно на сотні тих різномовних антологій, хрестоматій та збірників, котрі стоять на полицях моєї бібліотеки.

Хоча далеко не завжди виконувані на концертах композиції, розвішені по музеях картини та відібрані для антологій поезії репрезентують найкраще в творчості їхніх авторів, а ті, в свою чергу, можуть бути аж ніяк не найліпшими серед своїх земляків і сучасників, проте саме вони — ці композиції, картини й вірші, себто концертово-музейно-антологічні твори, зумовлюють і нашу оцінку тих чи інших мистецьких вартостей і формують наш естетичний смак.

А оскільки мене цікавить зіставлення жіночої лірики з творчістю Олени Теліги, я говоритиму лише про ті літературні явища, котрі виникли (або й заникли) у минулому — і таким чином посередньо або й безпосередньо, якщо брати проблему чисто теоретично, могли додатньо чи від'ємно впливати на її творчість, а також про ті, котрі могли постати симультанно із віршами української поетеси. Тому в літературний процес після Другої світової війни я фактично не зазиратиму.

На межі XI та XII віків у Провансі, на півдні сучасної Франції, сформувалася перша в середньовічній Европі літературна течія, яка увійшла в історію світової культури під назвою "поезія трубадурів" і яка протривала понад сторіччя (так, Річард Лев'яче Серце першому трубадурові Гільємові Аквітанському доводився правнуком) — аж до 1228-го року, коли хрестоносці взяли місто Альбі...

Дослідникам відомі імена сімнадцятьох трубадурок, але з-поміж них лише одна — графиня де Діа — зайняла певне місце у світовому письменстві. В її віршах — розпач покинутої жінки:

Я зраджена, одурена, забута,
Я друговi моєму не потрібна...

На жаль, від графині збереглося лише п'ять поезій, так що при всьому бажанні її не назвеш геніяльною (бо ж поняття геніяльности включає в себе не лише сам характер творчости, його глибину і значення для потомних поколінь, а також кількість написаного, адже якщо візьмемо авторів, чия геніяльність, так би мовити, бездискусійна, то переконаємося, що всі вони — Гомер, грецькі трагіки, Данте, Сервантес, Шекспір, Ґете, Бальзак, Достоєвський —написали багато...)

Відгуком музи трубадурів була поезія труверів у Франції, а безпосереднім продовженням став німецький меннезанг, проте ні там, ні там у переліках поетів не зустрів я жодного жіночого імени...

Лише каталанська поезія відгукнулася творчістю Констанції, королеви Майорки. Королева запевняє

Що жоден скарб
Серця не варт,
Яке вмира
З любовної туги...

Але це вже часи значно пізніші — перша половина XIV сторіччя. З початку XV ст. походить каталанська пісенька:

Я сама не можу спати,
так мене кохання мучить.

Однак, пісня — анонімна, й не знати, чи справді писала жінка, а чи мужчина від жіночого імени.

На світанку німецької літератури бачимо постаті двох письменниць: це Гротсвіта фон Гандерсгайм, драматург доби Оттонів (померла 1000-го року), що писала середньовічною латиною римовані драми з життя святих, та Фрау Ава, австрійська поетеса (померла 1127 р.), від якої залишилася писана старонімецькою мовою віршована молитва, де вона просить Христа, щоб дав їй

Своєї милости зачерти
І смертю вічною не вмерти...

Інші ранні зразки жіночої німецької лірики — не датовані й безіменні: серед них назву листа невідомої черниці до ченця Верінґера з Теґернзее:

Я є твоя, а ти є мій.
Ти хоч-не-хоч, а зрозумій:
Ти замкнений в моєму серці.
А ключик взяв та й загубивсь,
Щоб ти навіки там лишивсь.

(Цей, а також усі інші переклади над або під якими не стоїть ім'я перекладача, належать авторові цієї розвідки)

Величезний за обсягом поетичний набуток міннезанґу — це, як ми знаємо — лірика, рівно ж записуваний у ті самі часи (доба хрестових походів) анонімний героїчний епос та творений куртуазно-містичний — згадаю, що крім Вольфрамового "Парцифаля" в Німеччині постало ще чотирнадцять поем з циклу Святого Граля — проте в антології міннезанґу жіночих імен не бачимо. Тож, якщо й були тоді якісь поетеси, то їхня роля незначна й непомітна.

З пізнього Середньовіччя дійшла анонімна (правдоподібно — витвір кількох авторів) застольна пісня черниць з Нижнього Райну, які просять у Христа

Вина щоб кіпрського знайшли
В трояндах,
Усі щоб п'яними були,
Любов солодку здобули
В трояндах...

Інакше говорить про Христа поетеса XVII віку (дати життя 1633 — 1694) Катаріна Реґіна фон Ґрайфенберґ в одному зі своїх сонетів — а їх вона написала 250. До речі, її сонети не надто канонічні.

З грудей саму солодкість п'є.
Премудрість — в цій малій Дитині.
Сповито Всемогутність нині.
Бог серце розкрива своє
І віддає його людині.
Небесним царством хлів стає,
А ангол —за слугу в яскині,
І всім полегшу нам дає.
У Діви народивея Син.
Давніш од зір він був на світі —
Тим, чим не був, зробився він,
Якщо ж він був, то є всякчас.
Він у Новому Заповіті
Ярмо гріхів знімає з нас.

Пуанта в "нічній молитві" представниці німецького романтизму Люїзи Гензель — також звернення до Христа:

Спокій хворим дай серцям,
Вогкі очі стулюй нам.
В небі місяць щоб застиг
Понад світом, що затих.

А початок з покоління в покоління повторювали перед сном німецькі діти:

Я стомився, дай спочить,
Оченятонька склепить...

(Далі буде)

ІСТОРІЯ І МИНУЛЕ

ДО 80-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

М.Григорович

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ РУХ НА ПРИДНІПРЯНЩИНІ В 1917 Р.*

Російська революція в березні 1917 р. дала змогу українцям будувати власну державу. Цієї праці піднялося представництво всіх українських придніпрянських організацій — Українська Центральна Рада, що візвела українське громадянство кувати собі кращу долю.

Найбільш горяче відізвалися на заклик Української Центральної Ради військові українці — сам цвіт нашого народу. Не диво, бо від самих початків російської революції зазначили військові українці свої змагання до кращого державного ладу; адже ті полки, що перші перейшли на бік революції, складалися майже виключно з самих українців. Українські старшини й вояки в російській армії, розкинені по фронтах: німецько-австрійському та турецькому, на фльотах чорноморській і балтійській та по запасних частях до самого Уралу і поза Уралом, почали гуртуватися в свої українські військові комітети, громади, клуби, а пізніше і в окремі військові відділи, та відбувати наради, віче й з'їзди. В численних постановах і резолюціях військових нарад, віч та з'їздів українці домагалися, щоб їх виділити в окреме українське військо, яке мало б бути розміщене виключно на українській території, та заявлялися за Українською Центральною Радою і висуненим нею домаганням широкої автономії України.

Ініціятором українського військового руху був поручник Микола Міхновський (1873–1924), що скликав уже дня 22 березня 1917 р. в Києві перші збори українських старшин і вояків київської залоги. Ці збори признали себе за Тимчасову Ук-

Українська маніфестація у Києві весною 1917 р.

раїнську Військову Раду до часу, доки не повстане українська верховна військова установа. На ширшій військовій нараді залоги Києва та його околиць дня 29 березня вирішено справу орґанізації Українського Військового Клюбу ім. гетьмана Павла Полуботка та ухвалено одноголосно орґанізувати негайно власну національну армію, бо тільки власною могутньою мілітарною силою можна здобути повну волю України; для того рішено розпочати орґанізацію українських добровільних полків усіх родів зброї, а першому полкові надати назву — Перший Український Козачий ім. гетьмана Богдана Хмельницького полк. Орґанізуванням українських військових частин занявся Український Військовий Орґанізаційний Комітет, національною пропаґандою серед війська занявся Військовий Клюб ім. Полуботка, що в тисячах прим-ірників видав відозву до вояків-українців із закликом до власної орґанізації й оборони волі України.

Перший маніфестаційний похід у Києві після вибуху революції

Масові українські військові орґанізації, віча й маніфестації всюди, де тільки найшлися військові українці, були відгуком на цю відозву. Швидко наладнався зв'язок між Києвом та краєм, фронтами і фльотами; 27 квітня з'їзд представників військових орґанізацій ухвалив зібрати Всеукраїнський Військовий З'їзд у Києві. На цей З'їзд, що відбувся 18 травня, прибуло 700 представників від звиж 900.000 зорґанізованих військових українців. Цей З'їзд всупереч командантові південно-західного фронту ґен. Брусілові, затвердив сформований вже 1 травня Перший Український Козачий Полк ім. Б.Хмельницького. А далі З'їзд, одобрюючи ухвали Всеукраїнського Національного Конґресу, скликаного в днях 7-8 квітня Українською Центральною Радою, піддержував її домагання національно-територіяльної автономії України, призначення при російському Тимчасовому Уряді міністра для справ України й заснування верховного українського комісаріяту на всі губернії, заселені українською людністю. З'їзд постановив також, що Українська Центральна Рада є

одиноко компетентним органом для вирішування всіх справ, що відносяться до цілої України та її відносин до російського Тимчасового Уряду. При Центральній Раді рішив З'їзд утворити Український Ґенеральний Військовий Комітет для керівництва військовими справами та рішив домагатися від російського верховного командування негайного виділення українських військових відділів в окреме національне військо з українською командою, поповнювання чорноморської фльоти виключно українцями й вилучення кораблів з українськими залогами з балтійської фльоти.

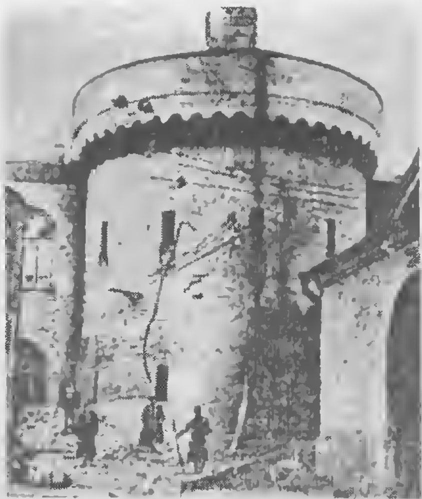

Київський арсенал
Місце, що відіграло ролю у київських боях з початком 1918 р.

Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд відбувся в днях 18—25 червня 1917 р., не зважаючи на заборону тодішнього російського міністра військових справ Керенського. На цей З'їзд прибуло 2500 делегатів від 1.736.000 вояків на фронтах, фльотах і запіллях. Своєю рішучою поставою З'їзд піддержав Українську Центральну Раду, що всупереч російському урядові наприкінці його нарад проголосила першим універсалом автономію України. Для введення в життя постанов 1-го Всеукраїнського Військо-вого З'їзду доручив З'їзд Генеральному Військовому Комі-те-тові опрацювати докладний плян переведення українізації війська та занятися організацією народньої міліції т. зв. вільного козацтва, що нав'язуючи до давніх козацьких традицій творилося стихійно в різних околицях Придніпрянщини. До Української Центральної Ради З'їзд виделеґував своє представництво т. зв. "Всеукраїнську Раду Військових Депутатів" у складі 130 членів.

Цей З'їзд виявив волю українського народу творити власний державний лад, не оглядаючись на згоду російського Тимчасового Уряду. Останній злякався такої рішучої постави українського воя-цтва й мусів згодитися на автономію України з Українською Центральною Радою як законодатною і Ґенеральним Секретаріятом як виконавчою владою на чолі. Український Генеральний Військовий Комітет занявся справою українізації війська, що поступала вперед

мимо перешкод з боку російських правих і лівих україножерів. До большевицького перевороту зукраїнізовано яких 4 корпуси — 48 піхотних полків з артилерією й технічними частинами; крім цього, повстало багато самочинних військових українських частин, що відділились від російських.

Врешті відбувся Третій Всеукраїнський Військовий З'їзд у днях 2—12 листопада 1917 р. при співучасти яких трьох тисяч делеґатів від фронтів, фльот і запілля. Але цей останній З'їзл у своїх рішеннях не поступив уперед від попередніх, дарма, що цього вимагав розвиток подій. Большевицький пере-ворот у тому часі вказував на те, що Ґенеральному Військо-вому Комітетові не слід домагатися вже від російського ко-мандування вилучення на фронті українців у окремі частини та українізації залог на території України, тільки самому революційним шляхом негайно це перевести в життя. Правда, були голоси на З'їзді, що домагалися проголошення суверен-ної Української Республіки, але у федеративних зв'язках з іншими народами Росії, а ідея повної самостійности України, видвигнена ґрупою самостійників, була зовсім непопулярна серед членів III-го Всеукраїнського Військового З'їзду. Ук-раїнська Центральна Рада, виповнюючи домагання цього З'їз-ду, проголосила Українську Народню Республіку, але зазначи-ла, що далі зберігається федеративна єдність всеросійської республіки. Нерішучість українського проводу в часі листо-падових боїв большевиків із старою російською армією, його змагання до того, "щоб уся Російська Республіка стала федерацією рівних і вільних народів" -замісць змагати перш за все до збудування сильної самостійної української держави — спричинили те, що протягом листопада й грудня 1917 р. українські полки й дивізії, здеморалізовані большевицькою аґітацією, зникали скоріше, ніж відбувалася їх українізац-ія. В січні 1918 р., коли большевики загрожували вже сто-лиці України, український уряд мав ледве незначні військові відділи, серед яких найбільш надійний був Курінь Січових Стрільців, для своєї оборони. Внаслідок того треба було аж чужої німецької й австрійської помочі для визволення України з-під московського большевицького наїзду.

---

* Стаття написана 1937 р. Правопис збережено за оригіналом (Альманах "Червоної калини", річник XVI. Л., 1937)

Ю.Каліберда,
ад'юнкт кафедри історії України
Київського військового
гуманітарного інституту

ІСТОРІЯ "ВІЛЬНОГО" КОЗАЦТВА ЗА МЕМУАРАМИ УЧАСНИКІВ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ В УКРАЇНІ (1917-1921 pp.)

Козацтво і Україна — ці два поняття так тісно пов'язані, що не уявляються одне без іншого. Щоправда, для широкого громадського кола українське козацтво асоціюється із Запорізькою Січчю. Головною її функцією була боротьба з татарськими наскоками і польськими панами. Тим часом вона знає і інші сторінки. Лютнева революція 1917 р. в Росії пробудила національні почуття поневолених народів на широких теренах колишньої Російської імперії. Одним з проявів такого творчого вияву національного відродження в Україні була організація своєрідної революційної народно-військової організації, що увійшла до історії українських визвольних змагань під назвою "вільного" козацтва.

"Вільне" козацтво — націоналістичні військові формування на Україні 1917-1918 років. Створювалися з представників куркульства і націоналістично настроєної інтелігенції", — таку інформацію ми можемо прочитати про "вільних козаків" на сторінках Радянської енциклопедії історії України. Ще більш вороже, називаючи "вільне" козацтво "опричниною" і "бандою", відзивається про це суспільне явище на сторінках своїх споминів російський генерал А.Деникін. "Найбільш свідомий, — політично й національно елемент, — так про козаків згадує у своїй відомій праці український діяч В.Винниченко.

Не дивлячись на такі суперечливі оцінки сучасників, цей рух був відгуком найбільш національно свідомого українського елемента села і міста на насуваючу руїну безвладдя і анархії громадянської війни. Повертаючись до козацьких традицій своїх предків, "вільне" козацтво організується. озброюється і стає на захист української державності, як частина регулярної української армії.

Історія "вільного" козацтва в Україні представлена дуже скромною історіографією. Вона не була темою дослідження радянської історіографії. Радянські історики дуже епізодично згадують про "вільних" козаків у своїх працях головним чином при висвітленні події громадянської війни на початку 1918 р. в Україні, серед яких

центральне місце займає січневе повстання арсенальців в Києві. Нечисельною кількістю історичних праць з історії "вільного" козацтва представлена була і українська історіографія за кордоном.

Небагато матеріялу щодо історії "вільного" козацтва дають і роботи відомих українських істориків: М.Грушевського, Н.Полонської-Василенко, Д.Дорошенка та ін. Велике значення щодо вивчення цієї проблеми мав вихід у 1935 р. в Коломиї книги З.Стефаніва "Українські Збройні Сили в 1917-1921 рр.", автор якої фактично першим узагальнив нечисельний матеріял про "вільне" козацтво, дав історію його створення, організацію, кількісний склад, описав участь у боротьбі за Українську державність. Серед інших праць з історії "вільного" козацтва найбільш цінними слід назвати статті О.Думіна і О.Шульгіна на сторінках Енциклопедії Українознавства, Р.Бориса та ін.

З розпадом Радянського Союзу і утворенням незалежної Української держави значно зріс інтерес як до історії України, так і до історії її війська. Історія створення організації "вільного" козацтва, її участь стає темою дослідження українських істориків В.Голубкова, В.Салдатенка та ін.

Ознайомлення з історіографією історії "вільного" козацтва в Україні у 1917-1918 рр. свідчить, що важливою умовою успішного вивчення її історії є розширення бази історичних джерел, їх всебічне дослідження. Значне місце серед них займають мемуари. Мемуаристика часто виступає єдиним джерелом при вивченні ряду питань національно-визвольних змагань в Україні у 1917-1921 рр.

"Тільки мемуари можуть бути фундаментом до написання правдиво-народної історії", — так відзивався про ці історичні джерела український журналіст і політичний діяч часів визвольних змагань О.Назарук. Не маючи єдиного зведеного бібліографічного покажчика щодо історії "вільного" козацтва, більшість цих спогадів розпорошено у бібліографічних працях І.Калиновича, І.Чайковського та ін.

Багато спогадів учасників національно-визвольних змагань в Україні у 1917-1921 рр. з'являються на сторінках численних українських еміграційних часописів: "За державність", "Український скиталець", "Літературно-Науковий Вісник", "Календар Червоної Калини" та ін., які виходили у 20-30 роки на території Західної України, Польщі, Чехословаччини. Це спогади офіцерів і вояків армії УНР: І.Велівченка, Я.Водяного, А.Кушинського, М.Лисого, С.Вишнівського. І.Криловецького, Я.Зозулі, О.Доценка, А.Жука, Ю.Тютюнника та ін. Крім журналів, спомини учасників національно-визвольних змагань в

Україні (1917-1921 рр.), в яких згадується історія "вільного" козацтва, виходили і окремими збірками. Окремими виданнями виходили спомини українських військових діячів: М.Омеляновича-Павленка, П.Скоропадського, С.Самійленка, Г.Гордієнка та ін. Не обходять теми "вільного" козацтва і спомини лідерів української революції В.Винниченка, І.Мазепи, П.Христюка, М.Шкільника, І.Фешенка-Чопівського та ін.

До другої великої групи мемуарів належать спомини червоноармійців та лідерів більшовиків. Тематично їх можна поділити на дві групи. У першій групі споминів "вільне" козацтво згадується під час московсько-української війни (кінець 1917 — початок 1918 рр.).

Вони виходили головним чином на сторінках журналів і окремими збірками. До другої групи слід віднести чисельні спогади захисників Арсеналу під час січневого повстання 1918 р. у Києві.

Навесні 1917 р. на Київщині, у Звенигородському повіті стихійно народжується рух за відродження козацтва "з метою охорони порядку". Його заініціювали заможні селяни села Гусакова: Смоктій, Ковтуненко і Піщеленко. Про цей факт розповідають багато споминів сучасників. Вже у квітні 1917 р. кожна волость Звенигородського повіту мала свій зорганізований підрозділ. В цьому ж місяці на Звенигородщині відбувається повітовий з'їзд "вільного" козацтва. На з'їзді був прийнятий "Статут Вільного Козацтва", автором проекту якого був Полтавець-Остряниця. Текст цього статуту дає на сторінках своїх споминів Ю.Тютюнник:

1. Вільне козацтво організується для оборони вольностей українського народу та охорони ладу.

2. Воно є територіальною військовою організацією, в яку мають право вступати громадяни повіту не молодше вісімнадцяти років.

3. Не приймаються до організації люди, ворожі до України, та люди, покарані судом за кримінальні злочини.

4. Всіма справами організації відають командири з радами козацької старшини.

5. На командні посади старшина вибирається. Вибрана старшина призначає собі помічників.

"Це був рух і організація, що дуже нагадували собою галицькі Січі", — так згадував на сторінках своїх мемуарів Д.Дорошенко. Мемуари дають можливість з'ясувати організаційний склад "вільного" козацтва. Основним тактичним підрозділом "вільного" козацтва була сотня. Сотні однієї волості об'єднувалися в курені, курені в полк, а полки створювали кіш. Сотня складалася з п'ятьох членів:

сотника, писаря, скарбника, хорунжого і бібліотекаря. Сотня мала свій прапор, канцелярію і бібліотеку. Кошовим отаманом був обраний Семен Гизло, курінним отаманом у волостях: Сорока, Шевченко, Шаповал. У серпні-вересні 1917 р. козацький рух розповсюджується на Правобережну і Лівобережну Україну. Так, на відміну від Звенигородщини, у Катеринославі у липні 1917 р. до організації "вільного" козацтва приступили росіяни — українські соціал-демократи брати Гаврило і Микола Горобці (Воробйови) -сини робітника-залізничника. Про це розповідає на сторінках своїх спогадів І.Мазепа. Про організацію "вільного" козацтва у кількості 20 сотень у Києві, ініціатором якого були робітники на чолі з інженером М.Ковенком, свідчать спомини М.Шкільника. Про діяльність П.Хрустальова-Носаря по організації "вільного" козацтва у Переяславі докладно розповідає О.Вишнівський. "Вільне" козацтво тісно було пов'язане з українським військовим рухом, особливо з гарнізонами, які були розташовані на території України. Мемуари являються чудовим додатковим матеріялом до архівних джерел, які розповідають про зв'язок "вільного" козацтва з українізованими частинами російської армії на території України.

Вони розповідають про активну участь "вільного" козацтва у роботі військових з'їздів. Дуже цікаві маловідомі згадки про участь "вільного" козацтва у повстанні полуботківців у липні 1917 р. розповідає Ю.Тютюнник. Спомини представників керівництва Центральної Ради дають можливість дослідити відношення українських правлячих кіл до цього народного військового руху. Так, заступник голови Центральної Ради В.Винниченко писав у квітні 1917 р.: "Не своєї армії нам треба, а знищення усяких постійних армій". Це переконання, панівне в середовищі тогочасних українських політиків, призвело до того, що Україна опинилася взагалі без власної армії. Військові загони "вільного" козацтва не були винятком цієї ганебної політики, про що свідчить і міністр Центральної Ради І.Фещенко-Чопівський: "Вільне" козацтво, яке намагалося боронити Українську Центральну Раду, хоч і стояло за дрібну земельну власність, однак ліве крило Української Центральної Ради вбачало в цій організації "контрреволюцію". Тому Вільне Козацтво не отримало належної урядової підтримки і під тиском демагогій та несправедливого відношення з боку місцевої ради — поволі завмерло".

Важливою подією українського "вільного" козацтва була робота всеукраїнського козацького з'їзду, який проходив у Чигирині з 6 по 10 жовтня 1917 р. На з'їзд прибуло близько тисячі делегатів. З'їзд

обрав провід, на чолі якого було призначено П.Скоропадського. Про це розповідають спомини сучасників.

Наприкінці 1917 р. Радянська Росія розпочинає бойові дії проти України. Незважаючи на чисельність — 60 тис. воїнів —"вільне" козацтво не змогло створити суцільного фронту, аби зупинити агресора, який розпочав наступ на Україну з півночі. Невеликі козацькі загони, розпорошені по численних містечкам і селах України, виконували роль міліцейських військ і не були підготовлені до масштабних військових операцій. Численні спогади військовиків розповідають, як "вільне" козацтво розпочинає активну боротьбу з місцевими більшовиками, більшовицькими частинами російської армії, наступаючими загонами Червоної армії.

Так, на допомогу Першому Українському корпусу, який захищав Київ з півдня, у грудні 1917 р. в район Вінниці прибуло кілька сотень "вільного" козацтва. Особливого накалу збройних сил спротив підрозділів "вільного" козацтва проти насуваючих полків М.Муравйова набув на Звенигородщині. На сторінках своїх мемуарів Ю.Тютюнник розповідає про маловідомий бій "вільного" козацтва у лютому 1918 р. в районі станції Бобринської з загонами Червоної Армії, коли 800 козаків мало не захопили у полон самого командуючого червоними М.Муравйова. Про запеклі бої на Звенигородщині з "вільним" козацтвом підтверджує на сторінках "Ізвестій В.Ц.І.К." і сам М.Муравйов. "Революційна російська армія пройшла Україну, змітаючи на своєму шляху все, що мало ознаки буржуазношовіністичного націоналізму. На Україні зустрінули ми оригінальну організацію буржуазної самооборони. Особливо дався взнаки звенигородський повіт, де український шовіністичний націоналізм збудував собі фортецю в формі т.зв. "Вільного" козацтва. Ця організація не тільки не допустила нашої влади в повіт, а навпаки, сама перейшла до наступу і цим заподіяла чимало шкоди нашим військам. Мені дуже шкода, що мені не довелося зруйнувати це гніздо, потопити в калюжах крові тих, що посміли підняти руку на червону армію."

Не менш активну участь приймає, крім Січових Стрільців також, "вільне" козацтво у січні 1918 р. у придушенні повстання на Арсеналі, де з них був сформований загін в 400 чоловік на чолі з М.Ковенком. Про участь козаків у цих боях свідчать численні спогади захисників Арсеналу: Є.Чайковського, С.Мищенка, К.Васильківського та ін. Ось як, наприклад відзивається на сторінках своїх споминів про участь "вільного" козацтва у боях на вулицях Києва полковник української армії С.Самійленко: "Цих козаків

жодна большевицька пропаганда не брала, вони були найпевнішими і у вуличних сутичках з большевиками, і у гарнизонній службі, і у охороні українських інституцій. Одна біда, що ці вояки мали слабеньку військову підготовку і були погано ознайомлені зі зброєю."

Про мужність і героїзм козаків згадують у своїх споминах учасники збройної боротьби за Київ: Яків Зозуля, Шестопал та ін. Про невдалу спробу організувати відділ "вільного" козацтва на Катеринославщині розповідає у своїх споминах генерал М.Омелянович-Павленко.

Аналізуючи причини того, чому козацтво не стало силою, яка б могла створити національну армію і привести України до державної незалежності, мені хотілося б навести слова генерального писаря Центральної Ради П.Христюка: "Одначе здорове зерно вільного козацтва не дало тих наслідків, які могло дати. Особливо це треба сказати про сільське "вільне" козацтво, які "добрі людці" постарались задурити козацькими жупанами, чубами та гайдамацькими шликами. Генеральна Рада, обрана на 1-му з'їзді, попала під вплив різних "самостійницьких" елементів і авантюрників — генерала Скоропадського та його послідовника — молодого старшини Полтавця-Остряниці. Користуючися національно-романтичними козацькими традиціями, що ще жили в селянстві, Скоропадський почав вживати, через своїх агентів заходи до того, щоб зробити "вільне" козацтво організацією заможного селянства, здатного стати підпорою гетьманщини. Це й загубило козацтво. Після цього воно спинилось в своїм буйнім розвитку."

Підбиваючи підсумки своєї роботи, хочеться зробити висновок, що "вільне" козацтво через політику певних українських політичних кіл не стало тою збройною силою, яка привела б Україну до державної незалежности. Але багато козаків влилося до лав української армії, які приймали участь у національно-визвольних змаганнях в Україні. Після себе вони залишили багато споминів, які дозволяють нам дослідити історію цього самобутнього українського національного феномену "вільного" козацтва.

Ігор Чорнописький, історик
Тернопіль/Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ВЕЛЬСЬКОГО НАРОДУ

Вельсців у Великобританії нараховується близько 1 млн. осіб. Сучасна назва "Валес" походить від стародавнього англійського слова і означає "чужоземець". Самі ж вельсці із давнини називали себе "Кимоі" — "співжителі". Тут на початку нашої ери жили кельти, що ділилися на дві групи — кімрів і бритів. Римляни не змогли повністю оволодіти Вельсом, особливо, гірським. При пізнішому вторгненні германських племен англо-саксів більшість кельтів були знищені, інших відтіснили на захід. Вважається, що саме в боротьбі з англо-саксами згуртувалась вельська народність. Виникає нова героїчна народна поезія — цикл легенд про короля Артура ("артур" — великий бик). В 7-му столітті саксам удалося відірвати півострів Корнуел від решти Вельса і приєднати його до свого графства Есекс, названому так в честь батьківщини в Саксонії. Це призвело до того, що сьогодні корнуельський діалект вельської мови майже зник, а за деякими даними загинув. У кінці століття кордон стабілізувався. При королі Мерсії був споруджений вал, який і посьогодні позначає кордон між цими двома так не схожими народами. Навіть був виданий наказ Егберта про те, що кожен вельсець, який перейде цей кордон, буде вбитий. Соціальну основу вельського суспільства складали клани, велика патріархальна родина.

Вторгнення сфранцужених нащадків вікінгів — нормандців (з півострова Нормандія в сучасній Франції) мало негативні наслідки не тільки для англо-саксонського суспільства, а й для корінного населення — вельсців. Нормандські барони споруджували замки в Вельсі, особливий успіх вони мали в південно-рівнинній частині країни. Слідом за баронами з їх дружинами йшли англо-саксонські селяни і поселялись у долинах південного Вельса, під захистом замків. Вельс не припиняв боротьби. Найбільших успіхів добився король Вельса Ллевелон II в 1258 р., який вступив в союзні відносини з Шотландією і Францією. Англійський король Едуард I в 1277 році з великими військами напав на Вельс і завоював його, побудувавши ряд замків і в північному Вельсі. Вельсці все таки зберегли більшість своїх прав, зокрема, свій закон, який ґрунтувався на звичаях прелків, право носіння зброї, тощо.

У 14-15 століттях у Вельсі неодноразово спалахували повстання проти англійців (так тепер коротко будемо називати англо-саксів і змішаних з ними нечисленних нормандців). У 15 столітті було могутнє повстання під проводом Оуана Глендоуера, в якому органічно сплелися національні й соціальні мотиви, так як селяни були вельсці, а лендлорди — англійці (нащадки нормандців). Весь Вельс був звільнений, англійські війська відступили в Англію. Але пізніше англійці напали знову і перемогли, вчинивши жорстоку розправу. Громадянські права тепер мали тільки англійці: заборонялися всілякі збори вельсьців, бардам не дозволялось виступати, вельсці не мали права більше займати фортецю, носити зброю, церква теж була підпорядкована англійській. Англійці дійшли до такого звірства, що бардам відрізали язики! (А у нас в Україні уже в XX-му столітті більшовики наших бардів-кобзарів потопили в Дніпрі...).

Згідно акту 1536 року ті, що розмовляли вельською мовою, втрачали всі права. Вельська мова залишилась мовою знедоленого,- часто неписьменного селянства. Справа в тому, що в англомовні школи дітей категорично відмовлялись посилати, а рідні були заборонені. І при Генріху VIII-му і при Єлизаветі все навчання дозволялось тільки англійською.

Вельсці не сприйняли і церковну реформацію, так як зовсім не розуміли проповідей англійською. А оскільки англійська держава прагнула швидко провести реформацію, то довелося англійцям в 1563 році дати дозвіл на переклад Біблії і молитовника вельською мовою. В 1567 році з'явився переклад Біблії, а у 1588 році — і молитовника. Уже на початку XVII-го століття не тільки розмовляли, але й писали рідною мовою. Було дозволено і традиційну поезію. Відомими поетами в кінці XVII-го на початку XVII-го століття були брати Моріси, Морган Ллойд і один з найбільш популярних поетів Геронві Оуен (1723 — 1769).

У 18-му столітті засновано ряд шкіл рідною мовою. Вельські товариства тепер виникали навіть за межами Вельсу — у Лондоні та інших великих містах Англії. З кінця 19-го століття почали регулярно проводитися національні фестивалі вельської поезії і мистецтва — ейстеддфоди. Хоча історичними документами ейстеддфод засвідчено ще в 1450 р. В кінці 19-го століття засновані вельські національні інститути: університет, бібліотека, музей, — які стали центрами розвитку вельської культури.

В сучасній Великобританії Вельс вважається князівством, а спадкоємець британського престолу одержав титул принца Вельса. В

решті 12 графствах Вельса управління таке, як в графствах Англії. В 1949 р. була заснована спеціяльна Рада Вельса, яку очолював один із британських міністрів.

Безробіття у Вельсі завжди було більшим, ніж в Англії, тому багатьом вельсцям доводиться їздити до своїх історичних ворогів на заробітки, а це тягне необхідність спілкування англійською і можливу асиміляцію. Більше того, навіть у себе на батьківщині, в південному Вельсі, донедавна приїжджі інженери, адміністратори не володіли вельською мовою.

Переважна більшість шкіл в південному Вельсі все ж за інерцією англомовні, точно як у нас на півдні України — російськомовні. В останній час патріоти домагаються переведення шкіл в індустріальних містах південного Вельса на двомовні, як перехідний стан до повного переходу на вельську. У них в молодших класах навчання проводиться тільки на вельській. В середній школі вельська література і мова. Святе письмо, історія, географія, музика, мистецтво, домоводство, фізкультура викладається на вельській, а точні науки поки що, тимчасово, англійською. В північному Вельск майже взагалі немає викладання англійською.

Навіть призабувши рідну мову, вельсці залишаються ярими патріотами. Кожен вельсець, відвідавши Карніф, не забуває піти до пам'ятника на честь синів Вельса, які віддали життя за свободу своєї батьківщини. Народний фестиваль мистецтва —ейстеддфод кожен уельсець вважає своїм великим національним святом. Дуже навіюваним буває виконання десятитисячним вельским хором разом з глядачами національного гімну ("Країна моїх батьків"). Особливо сила національного почуття проявляється тоді, коли вітають прибулих на свято із різних країн світу вельсців-емігрантів. Коли вони повільно ідуть ряд за рядом на виділенні їм місця, всі глядачі всстають і разом з прибулими співають спеціальний гімн ("Знову ми вріднім Вельсі").

Цікаві старі сімейні обряди, особливо, весільні, але вони втратили своє минуле значення. Стійкіше збереглися в побуті деякі похоронні обряди. Похоронні обряди побутують стійко навіть в міському середовищі. Національним музичним інструментом вельсців вважається арфа. Вельсці дуже люблять хоровий спів. У Вельсі кожний прихід, кожне шахтарське селище мають свої національні хори і часто проводять змагання на кращі виконання вельських пісень.

Національна релігія — нонконформізм (одна із течій протистантизму). Архітектурний колорит надає велика кількість дзвіниць.

І нині традиційно вельсці дуже люблять поезію. Серед відомих поетів нашого століття, які пишуть вельською мовою варто назвати Гвинатана Джона, Вільяма Груффіда, Саундере Левіса, Вільяма Перрі. Проза користується традиційно меншою популярністю, хоча досить відомі романи Руланда Хьдджа. На жаль, декілька письменників пишуть англійською (у зв'язку з тим, що в дитинстві не отримали освіти рідною мовою), але і вони зберігають національний колорит.

У нашому столітті з року в рік зростала могутність національного руху. Тепер він пов'язаний з національними рухами Північної Ірландії і Шотландії. Існує два напрямки в цьому русі, і політичний, і культурний. В політичному напрямку до самого останнього часу крайньою вважається націоналістична партія Вельсу, яка бор́ться за надання країні статусу домініона (як Канада, Австралія, Нова Зеландія). Її засновником і першим вождем був Джон Саундерс Левіс —професор вельської мови і літератури в національному університеті. Характерним прикладом діяльності партії були протести проти спроб побудувати у Вельсі англійський воєнний аеродром. В 1936 р. лідер партії Джон Левіс разом з двома іншими націоналістами спалили будинок майбутньої англомовної школи, в якій повинні були вчитися діти англійських пілотів та будівельників. Спалені були і склади будматеріалів. Одразу після здійснення акту незгоди вони добровільно здалися в руки поліції. Під час суду зал був переповнений, а зібрані біля будинку тисячі вельсців з натхненням співали вельський національний гімн “Країна моїх батьків”. Аеродром так і не був збудований, так як уельсці вигнали англійських будівельників. Гроші на сплату штрафу за знищення майна будівельної фірми вельсці здобули, здійснивши ряд успішних нападів на англійські банки, що мали справу з цією фірмою. Такі методи боротьби для привернення уваги громадськості у великім ходу і в інших національних організаціях Вельса. Під час Другої світової війни вельсці ухилялись від служби в англійській армії, бажали Англії поразки і навіть готували повстання. В останній час і нині боротьба за незалежність набирає все гострішої форми. Наприклад, воєнізовані організації студентської молоді “Армія визволення Вельсу” першим своїм терактом в 1963 р. зірвала водопровідну станцію, що постачала вельську воду в англійське місто Ліверпуль і розповсюдила заклик під заголовком “Ні каплі вельської води англійським окупантам”. У Вельсі ходять молодіжні патрулі, які почувши із відкритого вікна пісню англійською мовою, в кращому випадку кинуть камінь, а в гіршому й гранату.

Із організацій, що ведуть боротьбу мирним шляхом, треба назвати "Новий вельський союз", заснований в 1941 р. від злиття Національного союзу уельських товариств і Комітету національної конференції. Він проводить велику культурно-просвітницьку роботу, в тому числі по розповсюдженню книг і газет. Найширшою і масовою є Уельська ліга молоді, заснована в 1922 р., і нараховує близько чверті мільйона членів, маючи розгалужену сітку клубів і таборів. Ліга урочисто відзначає два своїх щорічних свята: фестиваль культури і молодіжні ігри.

Національний рух зосереджений також в Кардифському університеті, в національному музеї в Кардифі, в Лінгвістичній асоціації.

Вельс уже мав шанс стати незалежною країною в наш час. В 1970-і роки був проведений референдум у Вельск і Шотландії. У Вельсі більшість проголосували за відокремлення від Англії, але в Шотландії — меншість, так як там поселилось немало англійців і було ряд економічних факторів. А оскільки за умов референдуму потрібно було набрати більше 50% голосів у Вельсі і Шотландії разом взяти, то набагато більше густонаселена Шотландія потягнула на дно і Вельс. А якщо б голоси рахували окремо в кожній країні, то Вельс набрав за достатню кількість і був би уже незалежним, якщо б Англія не використала військової сили. Таким чином належить чекати, що саме Вельс першим одержить незалежність на острові Британія, хоча б уже тому, що на її території немає або майже немає груп населення, які б могли виступити проти незалежності. Ще одним важливим фактором скорішої незалежності Вельса є те, що ті начисленні англійці, які живуть на півдні Вельсу виїжджають в Англію, як економічних мотивів, так і через вороже ставлення кроінного населення. Завдяки цьому Вельс стає через більш однонаціональним.

75-РІЧЧЯ ПРОФ. АРКАДІЯ ЖУКОВСЬКОГО

Аркадій Жковський народився 12-го січня 1922-го року в Чернівцях на Буковині у родині православного священика. Середню освіту одержав у рідному місті. Університетські студії почав у Бреславі на архітектурному факультеті, а закінчив дипломом інженера-архітектора на факультеті університету в Ґраці, Австрія 1949 р. Під час гімназійного навчання на Буковині належав до юнацької мережі ОУН. За студентських часів був активним в українських студентських організаціях в Австрії (1947-49), головою Об'єднання Українських студентських товариств "Зарево" (1955-58) та членом екзекутиви Центрального Союзу українських Студентів (ЦЕСУС). Після закінчення Другої світової війни, осівся в Парижі, де став секретарем українського Академічного Товариства. Спочатку працював архітектором-креслярем, а згодом (1960) став лектором Інституту східних мов і цивілізацій у Парижі, головою якого була проф. Шерер. Він продовжував свої студії в українському Вільному Університеті в Мюнхені, де під опікою поф. Н.Полонської-Василенко в 1969 р.захистив докторську дисертацію з історії, а в Сорбоні 1976 р. він став професором УВУ і продеканом філософічного факультету. в 1968 р. він став науковим секретарем Наукового Товариства ім. Шевченка на Европу, а з 1987 р. після смерти проф. В.Кубійовича, головою НТШ на Европу. В 1983 р. він був обраний президентом бібліотеки ім. С.Петлюри в Парижі. Він не лише знавець української історії, зокрема Буковини, але також і Української Автокефальної Православної Церкви, в якій він є членом Митрополичної Ради. Свою наукову працю започаткував Жуковський роботою про історію Буковини, що є основним вкладом до збірника: "Буковина — її минуле і сучасне", Париж... 1956. Цю працю із згаданого збірника перевидали в двох частинах редакція газ. "Час"і Товариство Український Народний Дім в Чернівцях, 1991-го року. З інших праць Жуковського слід відмітити: "Сучасний стан релігії й Церкви під совєтами, зокрема в УССР" (ЗНТШ, т.181, 1966), передмова до книги "Українська Православна Церква. Мартирологія українських Церков" (Торонто, Балтимор, т.1, 1987). Він також автор монографії "Петро Могила і питання єдності Церков" (Париж, 1969, Київ, 1997), критичної аналізи требника П.Могили в перевиданні "Требника Петра Могили" (Париж. 1989, Київ, 1996) та ряду статей з історії Української православної церкви. серед інших історичних праць А.Жуковського "Contributions a l'histore de l'Academic de Kiev (1615-

1817), cetre culturel et denseignement en Europe Orientale" (докторська дисертація, 1976), стаття "l'Ukraine dans les annaes 1917-1933: aspekt Hiatorique" ("La Renaissance nationale et cullrelle en Ukraine de 1917 aux annces 1930. Actes du Coloque", 1986, співредактором якого він був та інші статті з історіографії, про М.Грушевського, про полеміку між М.Драгомановим і Б.Грінченком.

Довголітній співредактор Енциклопедії Українознавства Аркадій Жуковський став членом її редакційної колегії в 1971 році, головним редактором 1985 року після смерті В.Кубіновича. Він також входив до редакційної колегії англомовної Енциклопедії Українознавства, редактором відділів релігії та історії і автором понад 300 гасел. Найновіші праці А.Жуковського "Нарис історії України" (у співавторствіз О.Субтельним) вийшов в україні трьома виданнями (1991, 1992, 1993), а праця "Histore de Ukraine" з'явилася у Франції двома виданнями (1993, 1994). Дослідник упорядкував збірку полемічних статей з національного питання, що точилася свого часу між Б.Грінченко та М.Драгомановим —"Діялоги про українську справу" (Київ, 1994). Нині А.Жуковський працює як співавтор (разом з І.Дзюбою та О.Романівим), над 4-томовою Енциклопедією сучасної України (ЕУ-З) яка готується до друку в Україні.

За останні роки А.Жуковський взяв участь у багатьох наукових конференціях в україні та інших країнах. Він був одним з ініціяторів і учасником відзначень у 1996 році 400-ліття з дня народження київського митрополита П.Могили з ЮНЕСКО, брав участь у соборі Української православної церкви Київського патріярхату, на якому П.могилу причислено до лику святих. А.Жуковський повен сил і продовжує активну наукову діяльність.

Крім того, Аркадій Жуковський брав і бере активну участь в житті української громади Франції, він належав до організації Українська Національна Єдність, членом ОУН, довгі роки був членом Проводу ОУН.

Залишається побажати нашому академікові-ювілярові многих і плідних літ.

Дмитро **Яремчук**

У приміщеннях Фундації ім. О.Ольжича в Києві вітають проф. Аракадія Жуковського з його 75-літтям. Біля нього дружина Тересса

З ЛЮБОВ'Ю ДО УКРАЇНИ

До 80-ліття Миколи Неврлого

Ім'я патріярха словацької і чеської україністики Миколи Неврлого, дійсного члена НТШ, автора майже 800 філологічних праць, присвячених українській літературі та її зв'язкам з іншими слов'янськими літературами, доктора славістики, добре відоме у всьому слов'янському світі.

На цей раз визначний вчений прибув до Києва із Братислави на свій ювілейний вечір, який відбувся 17 грудня 1996 р. у Київському міському Будинку вчителя (кол. будинок уц Ради) під егідою Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка, Національної Академії наук України, Спілки письменників України, посольств Словацької і Чеської Республік.

За плечима визначного україніста важкий життєвий шлях і неабиякий науковий доробок. Згадати хоча б його монографії про Івана Франка (1952), Тараса Шевченка (1954), українську революційну літературу 20-30 років (1958); наукові праці про український неоромантизм 20-х років (1967), український авангард (1967), "Просвітительські ідеали Сковороди" (1972), "Сучасний український роман" (1974), "Українське і словацьке національне відродження (1987), "Хвильовий і хвильовизм" (19910, "Крізь російські окуляри" (полеміка з А.Черведяком, 1994), "Сосюра під обстрілом критики" (1994), "Геній людяності" (про Т.Шевченка, 1994), "Махар і Маланюк" (1996), "Шафарик і Україна" (1996), "Протиборство Візантії і Риму в поезії Маланюка. (1996).

Численні спогади про І.Кулика, П.Тичину, В.Сосюру, М.Бажана, О.Олеся, О.Ольжича, Є.Маланюка, О.Бургардта-Ю.Клена, М.Ситника та М.Мацинського.

У великому українознавчому доробку Миколи Неврлого, як зазначає академік Іван Дзюба, можна вирізнити три головні масиви досліджень вченого. Перший — розвідки з української класичної літератури. Другий — численні публікації з української літератури та літературознавства 20-х років XX століття (того, що дістало назву "розстріляного відродження"). Нарешті, третій масив україністичної продукції Миколи Неврлого (Мікулуша Неврлі) — це його взірцеві з усіх поглядів видання творів "проскребованих" видатних українських поетів XX століття — В.І.Антонича "Перстені молодості" (1966), Д.Фальківського "Ранен дні", численні бібліографічні покажчки словацької україністики, енциклопедичні статті, словники, тощо.

Кожна з його праць побудована на нових, досі невідомих матеріалах. У Миколи Неврлого є своєрідний підхід до досліджуваної теми: він з перших же рядків вміє зацікавити читача і переконати його вагою своїх знань.

М.Неврлий народився 1916 р. в Ростові-на-Дону в родині чеського педагога-переселенця, який одружився з українкою. Виростав і вчився в Україні, яка стала його другою батьківщиною. Рятуючись віл переслідувань і голоду, він 1933року вимушений був разом з батьком переселитися у Чехословаччину. Його батько, Ярослав Неврлі викладав у двадцятих роках у Полтавському ІНО німецьку й польську мови (чеську — факультативно). Початком 20-х років був у кабінеті Скрипника перекладачем західної преси. Повернувшись у голодовому році до Чехословаччини, видав у Ужгороді першу на Закарпатті фонетичну граматику української мови (там тоді була жахлива мовна боротьба).

В 1945 році М.Неврлий закінчив філософський факультет Українського вільного університету у Празі. Його професорами були О.Колесса, І.Панькевич, Я.Рудницький, Д.Дорошенко, С.Наріжний, Д.Антонович, В.Щербаківський, А.Волошин, С.Дністрянська, І.Мірчук, В.Крупницький, О.Бургардт (Юрій Клен), О.Іванов. Вже сам перелік тих імен дає відповідь на питання, де шукати джерела його глибоких знань.

Важко назвати якийсь період розвитку української літератури, якого б ґрунтовно не торкнулося невтомне перо чеха з “українським серцем”, як влучно означив Миколу Неврлого академік Микола Жулинський, підкресливши у своїй передмові до книжки вченого “Українська радянська поезія 20-х років” (1991), що він живе Україною”. Живе, мабуть, не те слово. Боліє! Бо його основна українознавча діяльність зосереджена на творчості тих українських письменників, життя яких передчасно згасло у боротьбі за незалежну Україну. Переживши з дитинства трагедію українського народу, добу репресій, голодомору 33-го року, а потім, пройшовши окривавленою землею України періоду 2-ої світової Війни, як представник Культурної референтури ОУН, очолюваної сином Олександра Олеся, Олегом Ольжичем, назавжди увібрав у своє зболене серце і долю, і трагедію, і майбуття України. Тому і є найвищим сенсом його життя — любов до України.

Тільки за останніх п’ять років з-під його невтомного пера вийшли у світ десятки монографій, наукових досліджень, вінцем яких стали підготовані ним у світ книжки про життя і творчість напівзабутих

імен українських поетів: "О.Олесь", "Земна Мадонна" Є.Маланюка, "Цитаделя духа" О.Ольжича, "Шляхетне серце" В.Беднарського, Празьке поетична школа "Муза любові і боротьби", "Українська поезія 20-х років" (Більшість із них появилися заходами Фундації ім.О.Ольжича та Видавництва ім.О.Теліги). Уже сьогодні підготовані до друку і мають скоро вийти у світ книжки про життя і творчість Л.Мосенза та М.Ситника (останній також учасник похідних груп ОУН під кер.О.Ольжича).

За творчий доробок останніх п'яти років Микола Неврлий висунутий Центральною науковою бібліотекою для дітей та юнацтва м.Києва. а також Всеукраїнським товариством "Просвіта" імені Тараса Шевченка на здобуття Державної премії імені Тараса Шевченка за 1997 рік в галузі літературознавства.

Хочеться побажати Миколі Неврлому у його 80-літній ювілей доброго здоров'я і нових творчих здобутків та многих літ!

УСЕ ПОЧИНАЛОСЯ З ПОХІДНИХ ГРУП ОУН

(До 80-ліття Миколи Теслевича)

Історія підтвердила не один раз істину — держава буває лише тоді стійка, коли вона збирає воєдино націю: сучасні Англія, Франція, Іспанія, Італія, Німеччина. Та й така собі Польща, яка була не тільки поневолена, а ще й розділена між трьома державами (за трьома поділами Польщі з кінця XVIII ст.), зуміла звільнитися, об'єднатися і захистити свою незалежність. Збудували свою національну державу, в якій господарем є поляки.

Український народ втратив свою державу 1917-1920 рр. —Українську Народну Республіку. Чому не змогли ми тоді відстояти незалежну Україну? Відповідей багато, а основне — в підмурівок державности має лягти консолідація нації, лише єдність нації стає гарантом незалежности національної держави.

В роки Другої світової війни для українського народу створювалися умови відродити незалежну українську державу. Єдиною політичною силою, яка могла б виконати цю місію — була Організація Українських Націоналістів. В ході німецько-совєтської війни політична ситуація на українських землях швидкоплинно змінювалася: ОУН чітко визначила своє відношення до німецької окупаційної влади і стала у виразну опозицію до Третього Рейху. Ще до захоплення Києва гестапо слідкувало пильно за членами ОУН, яка готувалася проголосити відновлення Української держави в Києві. Їх як членів Похідних груп, ОУН, що входили до Києва, від перших місяців переловлювало гестапо і розстрілювало в Бабиному Яру...

Один із членів Похідних груп у своїх спогадах розповідає про враження, яке справив на нього Київ 1941 року: "Я, як організований націоналіст, що довгі роки належав до ОУН і був в Похідних групах Олега Кандиби-Ольжича, сина Олександра Олеся Кандиби, якого я бачив у Хусті у Владній будові, а останній раз у Києві у грудні 1941 року, і який мені особисто подякував за мою працю в Києві в Українському Червоному Хресті і за мою працю як харчового референта ОУН, що організовував харчі і видавав членам Похідних

груп в Києві 1941-1942 років. В Київ прибув я в Похідних групах разом з Уласом Самчуком, поетом Євгеном Маланюком, письменницею Оленою Телігою та її мужем Михайлом Телігою з Кубані. Ми висіли на Хрещатику коло Київської Думи, яка якраз горіла і, яку совєтські партизани, що лишилися в Києві, підпалили. Було це 1-го листопада 1941 року. Голосники київської радіостанції були вмонтовані під стріхою Думи, які розсилали сумну музику по місту Києву. Ми з острахом дивилися, як Дума горіла, а музика з радіостанції грала українські якісь сумні пісні, а ми, п'ять осіб українців, дивилися і слухали як палахкотів вогонь!.. Тоді блаж. пам'яті Олена Теліга сказала: "Гориш ти наша Думо, з піснею догораєш!!! "Це на нас так всіх вплинуло, що всі ми гірко заплакали і, не подаючи собі руки, розійшлися по своїх ділах". Ці спогади подав Микола Теслевич, уродженець села Лозянське Міжгірського району Закарпатської області, а нині — громадянин по неволі США. Йому нещодавно сповнилось 80 літ. В Києві Микола Теслевич працював до 9 травня 1942 року, коли захворів на легені, бо ж у 1942 році була сурова зима, а спав у неопалюваних підвалах, де простудився і до того ж не мав доброго харчування. У зв'язку з хворобою мусив вернутися з Києва до Львова, а звідти нелегально дістався у своє рідне село Лозянське біля Волового (нині — Міжгір'я) на Закарпатті, яке було окуповане Угорщиною. Провід ОУН полк. А.Мельника погодився надати відпустку, щоб міг він підлікуватися у своїх батьків, де чисте гірське повітря і повернутись назад, ще й дали йому організаційний зв'язок.

Микола Теслевич (псевдо в ОУН було в нього — Байдак-Чалий) побув у рідному селі лише чотири дні, бо ж мадярські власті арештували в 1942 році понад сотню студентів, української інтелігенції і він мусив повернутися знову до Львова нелегально. У Львові німці арештували Теслевича і відвезли в Німеччину, у Шлезвіг Голштайн (в північну Німеччину поблизу Данії).

Микола Теслевич у свої 22 роки став членом ОУН на Волівеччині. Оформив його в сітку ОУН влітку 1938 року поручник Карпатської Січі Федір Тацинець з с. Келечина, який керував цим осередком ОУН (вбитий був мадярами 30 березня 1939 р.) М.Теслевич вчителював, захищав Карпатську Україну від мадярських окупантів, будучи стрільцем у Карпатській Січі. За все своє життя був дисциплінованим членом ОУН, самовідданим патріотом України, для якого Бог і Україна понад все.

За примхою долі Микола Теслевич змушений був емігрувати і з 1954 року проживає у США. До того часу працював в українському

таборі в Мангаймі, куди приїхав з Праги після Другої світової війни. Потім сім років працював у белгійських вугільних копальнях. А в Америці багато років учителював у школі Українознавства в Сант Бавнд Бруку та був її директором. Вчителював також в Нью-Йорку, в школі Українознавства у Феніксі та був директором цієї школи. Крім того протягом 20-ти років був дяком української православної церкви у Феніксі, за що ніколи не брав жодної оплати.

Ювіляр Микола Теслевич у 1961 році став членом УБСоюзу і у свої 80-ті роковини відзначив як секретар 241 Відділу УБСоюзу у м.Феніксі. У цьому місті штату Арізони Микола Теслевич проживає вже 30 років. Виховав двох синів і дві дочки, вісім внуків і чотирьох правнуків. Всі діти М.Теслевича говорять українською рідною мовою, мають вищу освіту, тільки, на жаль, не мають можливості спілкуватися з українцями бо в м.Феніксі мало їх проживає і то переважно люди похилого віку.

Зараз Микола Теслевич на пенсії, багато читає, готує спогади про діяльність українського революційного підпілля в 1941-1942 рр., поки не захворів паралічом відвідував УАПЦ, що її 50 літ тому заснував блаж. пам'яті Патріярх Мстислав 1-й Митрополії Київського Патріярхату і всієї України, яку тепер очолює патріярх Філарет. Вболіває Микола Теслевич за єдність української християнської церкви, за єдність українського народу, бо без цієї єдності не буде української національної держави, а за її незалежність віддали своє життя мільйони вірних синів і дочок України. Ювіляр Микола Теслевич щасливий, що дожив до часу відновлення незалежної Української держави!

Ганна Божук,
кандидат історичних наук
Ужгород/Україна

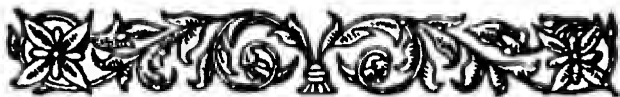

Микола САРМА-СОКОЛОВСЬКИЙ
Новоселиця/Україна

МОЯ ПРИЧЕТНІСТЬ ДО ОУН

(Продовження. Початок у номері 2-4/96, 1/97)

Жінка у військовому підвелася, відсунула біля моєї голови вікно і знову сіла. Смикнувся поїзд і рушив. Знадвору війнуло волею. Промовивши биттям серця: "Отче наш", я сперся на лікті. А що було далі — лиш бачив Бог та, може, жінка у військовому. В отворі вікна я не затримався — вже висів на руках, ногами в невідоме... Коли розімкнув руки, якусь мить летів за ходом поїзда. Упав на жорству, близько коліс, що вже набирали з гуркотом розгону. Підхопився і почав бігти від колії. Дуже боліло ліве коліно. Раптом упав у рів, але неглибокий. Враз виліз. Від мене тікав у пітьму червоний вогник останнього вагона. Серце охопила радість — знову на волі! Коли вийшов із темної посадки, побачив погоже світання. До мене наближалась невеличка, ще притемнена постать, яка зупинилась. Став і я. Та зваживши, що невеличка, пішов до неї. Це була зовсім молода жіночка.

— Христос Воскрес! — привітався я вперше на волі.

— Воістину Воскрес! Ти ще у Бога віриш, а я тебе дуже злякалася! Ти звідки?

— З Буковини.

— А чого тут опинився і такий неголений?

— Мене везли на Донбас на роботу, а я втік із вагона!

— От молодець! Тільки не йди в наше село: голова сільради — гірше скаженого собаки! Краще обмини.

— А яка це станція?

— Це не станція — полустанок, а недалеко — Жмеринка! А я йду до мами, в друге село, а в цьому — замужем. Ти, мабуть, голодний? Ось у мене — свіжі орішки, з вечора напекла й несу мамі. Пригощу й тебе.

Дала кілька. Пахли свіжою олією, мережені на гребені. На мене дивилися великі очі ще дівчини. "Напевне, вдень — карі", —подумав, подякував і пішов. Обминув село, опинився в полі. Перші промені вранішнього сонця привітали мене з волею. Неподалік паслася худоба. На зеленому горбочку — ціла черідка пастушків. До мене долинула струнка пісня:

На городі верба рясна,
Там стояла дівка красна...

Трохи послухав. Озирнувся. В балці курився туманець, оторочений коло греблі старими крислатими вербами. Пішов до них. Із зелено-сизих віт викочувались срібні рулади кількох солов'їв. Нижче греблі я вмився кришталевою, прохолодною водою. Зійшовши на греблю, став на праве коліно, бо ліве боліло, і довго молився — дякував Богові, що вдруге мені подарував таку жадану волю. Коли підвівся, обійняв блакитнокосу вербичку, як цнотливу сільську дівчину, і рушив на захід, орієнтуючись на залізницю. В одному місці бачив у форменому кашкеті чекіста, що із жінкою порпався в городі. Обминувши їх, перепочивав у якомусь гайку, їв смачні оріщки, гріючи на сонці ліве коліно. Йшов далі, не відходячи далеко від залізниці. Обминав людей, бо мої кучма й кептар дуже привертали увагу. Почала мучити спрага. Наважився підійти до залізничної будки. На цямрині колодязя стояло повне відро з холодною водою. Пив із перервами. Напився і рушив далі. Обминаючи села, ледь плентався. Боліло коліно. Вже зовсім смеркло, коли підійшов до якоїсь невеличкої станції. На моє щастя, стояв товарняк, головою до Буковини. Двері одного вагона були трохи відсунені.

Тут хтось є?! — спитав я.

— Єсть! — відповів жіночий голос.

— До вас можна?

— Можно, но только осторожно! — пожартував чоловічий голос.

Я не боявся, що натраплю на грабіжників — на мені цінного лиш: кучма та кептар, старенький. Виважився на руках і опинився в кромішній пітьмі, в якій хтось ворушився. Поїзд рушив. Я сів на підлогу, обійнявши коліна. Ліве нило. Хотілося знати, хто ще у вагоні. Хтось немилосердно чадів самосадом. Під гуркіт коліс я почав дрімати, бо був невиспаний і дуже втомлений. Наш товарняк ніде не спинявся. Ще панувала ніч, коли нарешті спинився. Чоловічий голос біля дверей:

— Могилев-Подольск!

Я боявся цієї станції, бо тут близько — залізничний міст через Дністер, який охоронявся червонопогонниками. Хотілося, щоб поїзд уже рушив, а він все стояв і стояв. Коли я виглянув із вагона, побачив коло паровоза ціле вогнище, що смерділо ядучим гаром. Я потерпав. Вже надворі зовсім розвиднілося, а наш товарняк ще стояв. Тепер я бачив у вагоні моїх супутників, — це чоловіки й жінки — справжній радянський люмпен-пролетаріат, якому раптом забаглося щось мати матеріальне, і він вирішив спекулювати поросятами, по які їхав до Молдови. Я це довідався з їхньої балачки. Але тут ще були й інваліди на милицях. Оскільки я мав на голові високу чорну кучму, а на плечах — кептаря, і був неголений, всі в мені бачили якогось мандруючого

басараба. Нараз до вагона вскочило два солдати в червоних погонах, з автоматами. Коли я почув: "Просим предьявить документы! — у мені, аж до п'ят, все похололо! Вже хотів тікати з вагона, але тієї миті в отворі дверей з'явилося дві жіночі голови. Можливо, це справді були спекулянтки, що хотіли сісти до нашого вагона. Я, крутнувши головою, показав кивком на солдатів. Жінки, зробивши злякані очі, враз щезли. Я гойдався на терезах вагання: сидіти чи тікати, але раптом ухопився за рятівну думку і, опанувавши себе, відкликав убік одного з червонопогонників. Оскільки він мав на погонах лички, я йому тихенько:

— Товарищ сержант, две спекулянтки хотят ехать в этом вагоне, а у них — масло и мед! Если хочешь, я их заманю сюда?

Моя вигадка для мене була слушною, а для сержанта — звабною.

— Давай! — моргнув зацікавлений солдафон.

А мені тільки цього й бракувало. В одну мить я вже був надворі. Обіч запасної колії стояли і лежали купою порожні, з-під вапна, дерев'яні бочки. Я за ними присів. Минуло кілька хвилин і мій товарняк рушив. Я побіг, заледве встиг ухопитися за відсунені двері вагона, і, можливо, упав би, але вчеписті руки втягли мене до вагона, в котрому я і їхав. Я подякував рятівникові. Це був кремезний чоловік у чорній шапці-кубанці, а за плечима мав солдатського наплечника.

— Ти з Кубані? — спитав я.

— З Кубані. Чого питаєш?

— На тобі ж — кубанка.

— Я у ній — усю війну.

— У Власова теж? — пожартував я.

— Ти, мабуть, чокнутий, — приклав пальця вказівного до скроні.

— А ти — басараб?

— Ні. Не басараб.

— Понятно...

На цьому балачка урвалась. Вже далеко позаду залишився залізничний міст через Дністер. Дивилися з вагона на зелені молдавські поля. Чоловік у кубанці, допитливо позираючи на мене, курив, а тоді:

— Братішка, де будемо вставати?

— На Окниці, — відповів я, думаючи зараз лише про цю станцію.

— Я знаю, що на Окниці, а де саме? На ній часто бувають облави на нашого брата.

Таке повідомлення обдало мені спину крижаним приском. Трохи подумавши, сказав:

— Давай устанемо раніше.

— Давай!

Товарняк-порожняк мчав як навіжсний. Вже гуркотів на стрілках і зупинився перед самим вокзалом. Пощастило — облави не було. Перший зіскочив чоловік у кубанці і приперонився я, а за мною —

всі. Відійшли подалі від вокзалу. Чоловік й жінки разом розташувалися на м'ятій-перем'ятій траві поміж кущами. Лягли й інваліди. А де подівся чоловік у кубанці, я не знаю. Хотілось і мені полежати на траві в холодочку, бо дуже припікало сонце. Однак пішов до вузлового залізничного парку, де стояли товарняки. Поліз попід вагонами до головної колії. Тут, головою на зїхід, стояв ешелон, що складався переважно з порожніх платформ, які мали низенькі борти. Цей порожняк наче ждав на мене: враз озвався паровоз і потягнув із гуркотом та брязкотом залізну верветку. Лежачи в захистку низького борту, заколисаний рухом, я враз заснув. Коли прокинувся, мій порожняк стояв. Я трохи підвівся і прочитав: "Ларга". Мені не хотілося, щоб поїзд довго стояв: в русі я почувася значно спокійніше. Наступна зупинка мені видалась жахною, коли прочитав: "Мамалига" і побачив двох прикордонників у зелених кашкетах. Добре, що біля них не було вівчарок. Однак мене охопила паніка і бажання тікати в поле. Викравшись із платформи, почав геть бігти, але раптом побачив невеликий гурт чоловіків, що сапали великий город, за яким наче сушилися рибальські сіті, то все був колючий дріт. Намагаючись себе опанувати, я підійшов до крайнього полільника і спитав:

— Хто ви за одні, що тут працюєте?

— Хто ми такі? — глянув мені в очі неголений чоловік невиразного віку і. зітхнувши: Ми — заключоні. А тут —сапаємо город начальникові пограничної застави. А ти хто?

— Я... я проїздом — їду в Новоселицю.

Неголений в'язень доторкнувся до мого неголеного підборіддя і щось румунською спитав, я, нічого не зрозумівши, відійшов од нього, щоб мені було ближче до поїзда. Всі в'язні, забувши про свою роботу, зіпершись на сапи, дивилися на мене, як на якесь диво. Рятувала відсутність їхнього наглядача, котрий, напевне б, мене затримав. Я зробив игляд, що мені потрібно нагально оправити потребу: взявся за живота і присів у виямку, порослому бур'яном. Нетерпляче ждав на сигнал паровоза. Секунди, як гумові, розтягалися на хвилини. Нарешті озвався паровоз і з гуркотом та брязкотом зрушив з місця залізну верветку. За мить я був на платформі. Здавалося: не я їду, а від мене пливе станція Мамалига, а з нею — прикордонники в зелених кашкетах, начальника застави город, який сапають в'язні, схожі на мене, неголеного. А за ними — колючий дріт... Товарняк набував швидкості. Навкруги голубіли молдавські поля. "Слава Всевишньому!" — промовив я і, згадавши пастушків, заспівав:

На городі верба рясна,
Там стояла дівка красна...

(Далі буде)

Юлій ГОЛОВАЦЬКИЙ
Луцьк/Україна

«БОЧКА»

(Продовження. Початок в номері 2—4/96, 1/97)

***

Хтось ворушив Василя за ноги. Розплющивши очі, у перші хвилини пробудження він не зразу пригадав, що з ним сталося і де він знаходиться. Але то була одна мить, одна коротенька мить, якісь долі секунди, а далі свідомість закрутилася з космічною швидкістью, промелькнули в уяві контури пережитого, скоріше якесь місиво подій, людей. Нарешті все стало на свої місця, холодною хвилею пробігаючи з ніг до голови. У перші секунди після пробудження особливо гостро і болюче сприймаються невдачі, хочеться думати, що не тільки продовження примарного сну, але досить стрепенутись — і розлетяться, як сполохані горобці, і все буде так, як бажається.

— Друже, вставайте! — почувся голос знизу. — Снідати будемо. — Це були тіх двоє повстанців, яких Василь застав у криївці. Говорячи ці слова, Василь помітив, що повстанець якось дивно на нього посміхнувся, не то зневажливо, не то іронічно. А втім, після усього пережитого, після усіх карколомних перепадів за останню добу і не таке може здатися. Десь там, вгорі над землею, мабуть уже ранок, але не тут, де ніколи не гасне оця керосинова лампа якогось двадцятого номеру. Ще перед тим, як лягти спати, Василю показали туалет, що був у заглибині стіни за вузькими дверима — по висоті нижче зросту людини. В туалеті був підвішений брезентовий умивальник. Підбиваючи всередину пластмасову затичку-кран, Василь протер водою очі, трохи освіжив обличчя від бруду та поту, після чого присів до стола, де вже на нього чекали з сніданком решта пожильців підземелля.

Після сніданку провідник забрав Василя у свою половину, де в проміжках під час знімання наручників, він закидав його несподіваними запитаннями, на які Василю потрібно було тут же відповідати.

— При Польщі злодії з собою не брали ключів — їх доробляли на місці, — знявши якоюсь відмичкою непошкодженими з Василевих рук наручники, підсумував свою слюсарну роботу провідник. Василь так і не второпав, до чого було це сказано. При чому тут Польща і

відмички? Мабуть, в усіх країнах злодії користуються відмичками. Невже це чиєсь національне відкриття?

Далі провідник став старанно переглядати папірець за папірцем, поклавши їх перед собою на столі з шкіраного планшета убитого на дорозі кегебиста. Раптом погляд провідника зупинився на одному з них. Василя смикнуло ніби електричним струмом: Василь відразу пізнав цей стандартний листок паперу. Це було дане Василем зобов'язання кегебистам у тому, що у випадку появи в нього повстанців, він дасть знати про них у відповідні совєцькі органи. Зобов'язання лежало так, що Василь міг бачити його не гірше провідника. Усвідомлюючи, що Василь вловив суть, знає, що це за листок паперу, знає, про що в ньому мова, провідник поставив питання прямо:

— А як розуміти оце? -провідник узяв в руки зобов'язання, потримавши в руках, підніс ближче Василевих очей: -Що ви скажете тепер? За кого приймати вас тепер? -і ці каверзні запитання були поставлені Василю без підвищеного тону, без нотки якоїсь злоби. Але, не зважаючи на всю миролюбність, вони падали на Василеву голову ударами важкого молота, одне другого важче. На якусь мить Василю здалося, що в нього паралізувало мозок і відняло мову -так по-дурному він не почував себе навіть перед слідчими кегебистами. Там був страх, було граничне напруження усіх його нервів, але не було такого дурного збігу обставин, такого по-дурному базвихідного становиша. Василь кидався в усі боки, шукаючи у збудороженій голові якоїсь рятівної соломинки. Нестерпне становище підігрівалося ще й тим, що сама думка про таку роль, в яку його ставив дурний збіг обставин, сама така думка була Василю настільки осоружна, нестерпна, що він був готовий сам себе рвати на куски. Як же тепер довести, що насправді все це не так, зовсім не так, як випливає з того тричі клятого листка паперу, написаного від руки, чужої руки, але з його підписом? А провідник чекав терпеливо на Василеву відповідь, чекав на пояснення, від яких мало залежати його, Василеве, добре ім'я і, можливо, мало вирішити, жити йому, чи не жити. Тому, довго не обдумуючи, Василь гарячково підхопив те, що йому спало першим на думку, і як кажуть, попало під руку.

— Друже провідник, — невпевнено заговорив Василь, — я розповім вам усе, як було насправді... — І Василь розповів усе як було, як на світ появилося кляте зобов'язання. Сам начальник Клеванського райвідділу КГБ кегебистський підполковник Гусьєв, який учора сидів у слідчому кабінеті перед відправкою Василя на

очну ставку, лаючись на чому світ, приставляючи до лоба Василя і його сестри револьвер, загрожував арештом, шантажуючи, іншими розправами змусив Василя та його сестру підписатися під зобов'язаннями про співпрацю, написаних кегебистом від руки тут же, у Василевій хаті, на стандартному папері, що знаяйшовся в начальницькому планшеті; на такому стандартному папері слідчі протоколюють допити. Толі, коли Василь ставив свій підпис під цим зобов'язанням — в нього і думки не могло бути про те, щоб його виконувати; в той момент думалося лише про одне -відтягнути арешт свій та сестри, відстрочити вивезення старих батьків на Сибір. Потрібно було виграти час, водячи за носа кагебистів; а час був потрібний, щоб попередити хлопців про провал криївки, як видно, запроданої кагебистам кимось, хто, можливо, ще знаходиться серед повстанців. Кимось, хто знав криївку, бо кагебисти віднайшли криївку без пошуків, так ніби вони її самі будували і в ній жили. Іноли людина чекає моменту, "аж ударить грім". Подібне сталося у Василя: не все, що розконспіровувало його діяльність і зв'язки з підпіллям було знищене, переховане. Така безпечність не одного привела до провалів, за які часто приходилося розплачуватися життям своїм і друзів. Крім залишеної криївки, покищо в кагебистів компрометуючих матеріялів на Василя не було, в усякому випадку при поверховому обшукові вони їх не знайшли, і якщо вони їм не попадуть до рук, у Василя залишалися легальні мости для відступу навіть у випадку арешту, до чого, без сумніву, вдадуться кагебисти, побачивши, що на закинутий гачок ніхто не йде, що пастка не працює, що їх свідомо дурять. Порожня криївка — ще не доказ того, щоб іти під трибунал. Але в червоній імперії можна судити невинних; "лишь бы человек, а дело будет", говорили в таких випадках в казематах ЧК, ГПУ, НКВД, КГБ.

Провідник уважно слухав Василя, не перебивав, дивився прямо Василю в очі. Василю навіть здалося, що він переконав провідника в тому, що це лише папірець, тільки хитрість обдурити кагебистів. Саме в цей момент провідник вголос зробив чи допустив протилежне:

— Але ж усе могло бути інакше: ви вже й до цього могли передати ворогам України, скажімо, тих, хто перебував у вашій криївці. Зобов'язання є доказом того, що ви дальше намірялися робити свою іюлину справу. Хто з тих, що перебували у вас, залишився досі в живих і може підтвердити ваші слова?

(Далі буде)

Геннадій ПЕТРОВ
Суми, Сумська обл.

ПРОБУДЖЕННЯ

Спогад про повоєнне глухівське дитинство

(Закінчення. Початок дивись № 1. 1997р.)

Величезну історичну спадщину від школярів не тільки приховували, її спотворювали. Глухів, як міг, боронив дітей від комуністичних брехень. Боронив, постаючи перед ними то Тріумфальною брамою — Київськими воротами, то козацьких часів барокковою Миколаївською церквою, то Троїцьким собором, церквами Анастасіївською, Вознесенською, Спасо-Преображенською, то давніми кам'яними надгробками на Вознесенському кладовищі, то переказами про підземні ходи. Нетлінний козацький дух витав над містом. Чи не найяскравіше враження дитинства — коли в пелені передсвітанкового туману виник переді мною силует Глухова. У кузові автомашини мене везли зі станції Терещенська і я, минаючи Веригинське передмістя, під'їздив до Київських воріт. Це було щось на межі між дійсністю і казкою. Несмертна давня краса спалахнула перед зором: монументальна брама, а за нею і над нею у білому видиві на горі по всім обрію майоріли величаві обриси церков, верхами і хрестами торкаючись неба.

Змушений мовчати, Глухів не мовчав.

А невідома сила знову і знову гнала хлоп'ячий гурт за глухівську околицю. Війна зрила поля бомбами і снарядами, покраяла окопами, всіяла смертельним знаряддям. Від розриву снаряда, який мої товариші хотіли підірвати і підірвали, загинув трохи старший за мене Шура Г. Принесли його, уже безпам'ятного, з поля на рядні. Подібна трагічна смерть спіткала ще двох хлопців. Тільки що могло відвадити від нерозораних балок, від дикого буйнотрав'я, від порослих ліліями озер? Природа буяла, наче радіючи завершенню війни. Вона була певна своєї сили. І ми вслухались в неї — в гомін густолистого лісу над Клевенню, в плескіт Скоропадського озера, в шум зливи над полями приміського колгоспу. Нам сипались на ноги холодні іскри роси, а із залізничної колії різкими скриками озивався паровоз, що мчав у Баничі за щебенем. І ще пам'ятна мені тиша, яка з поля насувалась на околиці вечорами, і неповторно-ніжний запах матіол,

яких насадила мати на подвір'ї, і хрущі, що в травні рясно осідали на кленах і як труснеш стовбур — густо і лунко сипалися в траву. І незабутніми зостались розкішні глухівські сади: кращих садів не бачив ніде.

Усе, явлене життєвими обставинами перед мої очі, очі хлопчака, що тільки-но спинався на ноги, так би і зосталося милим зворушливим спомином, коли б не книжка — і книжка українська.

У Сумах, де я народився і де жив мій дід, всі на вулиці розмовляли українською. І у Глухові, на Гоголівській, панувала українська. Але віки неволі зробили своє. Річ не в тім, що вона мала вкраплення мовного суржика. Рідко хто сприймав її за святиню, рідко хто усвідомлював, що цю мову нам в уста вкладено Божою силою, вона є дар Божий, вияв Божої благодаті, її треба оберігати, плекати, шанувати, що зречення високоцінного духовного дару, дару найкращого і довершеного, згубно позначиться на кожному. Проте погрішив би проти істини й коли б сказав, що відчуття національної окремішності занепало. Пісень українських на вулицях хлопці і дівчата вечорами не співали, національних обрядів, звичаїв, свят в родинах майже не дотримувалися, але тяжіння до свого, рідного існувало. У Глухові після війни діяли чотири українські і одна російська школи. У російській навчалися росіяни, євреї, діти начальників, військовослужбовців. Сприймалася вона, як чужа, не своя. Показово: мати мого товариша Миколи В., викладала в російській школі, а сина віддала в українську. І моя мати без будь-яких заперечень з боку батька, відвела в українську. Зневажливо-презирливе ставлення компартійно-чиновницької еліти до нашої мови тоді ще не проникло поза її коло.

Школа з тих умов могла помітно вплинути на виховання дітей українськими патріотами — національно-свідомими, сповненими почуття національної гідности і чести. Могла, та не змогла, — бо тільки формально була українською — у ній панував імперський дух. Російщення України — і Глухова, колись столиці, а тепер звичайнісінького райцентру, — тривало. Воно наростало: належало безболісно і непомітно допомогти українцям розлучитися з рідною мовою.

Мною змалку оволодів невтримний потяг до книжки. Навчився читати п'ятилітнім в окупованих німцями Сумах. За перший підручник правила царських часів читанка "Вешние всходы". По ній раніше в церковно-приходській школі навчалася мати. Потім, ще до школи, прочитав повість С.Розанова "Приключения Травки". А далі

хлинув, загрожуючи накрити з головою, потужний потік російськомовних книжок. Називаю перші, що прийшли на пам'ять: Б.Полевой "Мы — советские люди", "Повесть о настоящем человеке", Т.Сьомушкін "Алитет уходит в горы", С.Бабаєвський "Кавалер Золотой Звезды", Е.Казакевич "Звездочка", П.Вершигора "Люди с чистой совестью", А.Толстой "Золотой ключик", П.Бажов "Малахитовая шкатулка", М.Шолохов "Они сражались за Родину", "Поднятая целина", В.Шишков "Угрюм-рска". А.Фадєєв "Молодая гвардия". "Разгром", Л.Соболєв "Морская душа"... Читав запоєм, без будь-якого добору, що потрапляло до рук. В основному їх приносила сестра Галя з районної бібліотеки. Тонким струмочком вливалася в свідомість література українська: Ю.Смолич "Вони не пройшли", В.Козаченко "Атестат зрілості", "Ціна життя", А.Тесленко "Страчене життя", І.Рябокляч "Золототисячник", О.Корнійчук "В степах України"... Неважко помітити спрямованість і характер видань, які складали репертуар тодішнього пересічного читача. Серед російської літератури книг вартісних траплялося незрівняно більше. Української доходило менше — і проскрибована, прочищена вона була настільки, що ніякої небезпечної владі іскри в собі, здавалось,не несла. І ось вона дещо несподівано, по-дивному почала діяти на мене. Я не міг утямити, чому часом так проникало в мене українське слово, чому в душі світлішало від нього. У збірнику дитячих віршів "Ранок", який купила мати, я зустрів вірш С.Руданського "Гей, бики!" Перечитав його кілька разів. Жодного іншого вірша з мого збірника не перечитував і не запам'ятав.

Та гей, бики! Чого ж ви стали?
Чи поле страшно поросло?
Чи лемеші іржа поїла?
Чи затупилось чересло?
Вперед, бики; Бадилля зсохло,
Самі валяться бур'яни, а чересло, леміш нові...
Чого ж ви стали? Гей, бики!

Вірш діяв магічно. Я помітив, що орати б треба не биками, а волами. Але тоді чи сприймався б він так? Бики тут —неприборкана сила. До кінця розгадати таємницю впливу не міг.

Перегодя я читав "Тараса Бульбу" і "Вечори на хуторі біля Диканьки" М.Гоголя. "В городе Глуховс собирался народ около старца бандуриста и уже с час слушал, как слепец играет на бандуре". На відміну від інших російських письменників, Гоголь впливав, наче український. Я поки-що не знав (ніхто не казав), що Гоголь, коли у

1848 році їхав у Скаркове, то, очевидно, таки, дорогою, на якій через піввіку виросла наша Гоголівська вулиця. Яка б то була хвилююча новина для 10-літнього хлопця!

Під кінець 40-х років антиукраїнство почало виплескуватися поза компартійно-чиновницьке коло. Пам'ятаю: з матір'ю поїхав у Суми, у центрі вона зустрілася із знайомою і та, почувши, що я навчаюся в українській школі, сказала: "Зачем ты его калечишь?" Я глянув на материну знайому і подумав: "Тьотю, який в тебе темний розум". Я вже носив у собі протиотруту. Я знав, у чому сила віршованих рядків Руданського:

Та гей, бики! Ломіть бадилля
Ломіть його, валіть на прах;
Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях!

Зміцненню моїх переконань посприяла чергова політична компанія, розгорнута компартією України: за "націоналістичні збочення" взялися громити М.Рильського і Ю.Яновського. Погромна кампанія вплинула зовсім не так, як сподівалися її зачинателі. Мій батько передплачував 4 газети: московську "Правду", київську "Радянську Україну", сумську "Більшовицьку зброю" і глухівську "За перемогу". Найпильнішим їх читачем у родині, мабуть, був я. Після прочитання "Вершників" минуло небагато часу і якось розгорнувши, по-моєму, "Радянську Україну", побачив велику за обсягом статтю, а в ній на всі заставки лаяли Яновського. Наша вчителька того дня в класі наказала розгорнути читанку і закреслити в ній вірші Рильського і його ім'я — "він недостойний там бути". Творів Рильського я не знав і прореагував на вказівку вчительки спокійно. Але Яновський! Я відразу збагнув: то неправда, що він ворог, очорнює дійність. Автор "Вершників" не міг чорнити дійсність, тримати за душею лихі наміри. От той, хто знеславлює Яновського, має лихі наміри. Вдруге сплив у моїй свідомості вираз "Український буржуазний націоналізм". Уперше — при читанні усмішок Остапа Вишні. Пам'ятаючи Вишню доконцтабірного, батько придбав нову його книжку відразу після появи у глухівській книгарні. Вона довго лежала у хаті на полиці. Одна з усмішок згадувала, що за кордоном лютують українські націоналісти: їх не переварює радянська влада. Тепер з'ясувалося, що Яновський теж націоналіст і "користується націоналістичними методами". У підсвідомості ворухнулась думка: а може, націоналізм — не так і погано? Як на те у Сумах запосів видану 1884 року книжку — написану професором-філологом М.Петровим

"Очерки истории украинской литературы XIX столетия". У ній у розділі "Украинский национализм, или национальная школа в украинской литературе" подано нарис про Гоголя як українського письменника — поряд з нарисами про Євгена Гребінку, Михайла Максимовича, Олексу Стороженка. Було над чим замислитись дитячій голові.

У липні 49-го я вдруге був змушений залишити Глухів — батька з пониженням переводили в Ромни на нове місце роботи. Я прощався з містом, доладу не усвідомлюючи, як багато воно для мене значило. Знеможений, безупинно батожений від навіженого Петра до скаженого Сталіна, Глухів спромігся на надзусилля, щоб духовно я не знидів.

Для нього самого надійшли часи найпідліші. Російський шовінізм, зодягнутий в інтернаціональний кожух, шаленів. Джерелом духовної сили був музей — його закрили в 56-му (можливо, в 57-му). Про духовну силу України нагадував Троїцький собор. Його осквернiння досягло апогею, коли свідомо розібравши огорожу, храм перетворили на міський туалет і морально здеградована частина глухів'ян скористалася таким дарунком влади. Я тоді жив у Глухові наїздами, інколи по декілька місяців уряд. Коли в січні 58-го зайшов до середини храму, я вжахнувся побаченому. Зрештою, досхочу наглумившись над храмом, влада в 62-му його підірвала. Дореволюційні фонди районної педвузівської бібліотеки в однім випадку було ліквідовано, в другім —суттєво проріджено. Козацьке обличчя міста нівелювалося, спотворювалося. Увінчалися ці дії спорудженням на колишнім торговельнім майдані масивного пам'ятника гаркавому українoненависнику. Повальну атаку поведено було на українську мову. Влада розуміла:поки народ тримається своєї мови, він одне ціле з цією землею; треба вирвати з його уст рідну мову, і тоді він уподібниться худобі, яка щаслива уже від того, що її нагодують, особливо коли попередньо потримають надголодь. Розгорнулося нахабне російшення шкіл. Чергового разу приїхавши до Глухова і зайшовши до своєї першої школи, я почув там лише російську мову: школа стала російською. Гіркий клубок підкотив до горла. Калічена російська мова густо лунала на вулицях. Я не вірив власним вухам. По післявоєнних роках відчував — до того йдеться: почуття національної меншовартости пришеплювалося настійливо — і однак... Автовокзал тепер знаходився там, де колись тішив око Троїцький собор. Я купив квиток і поїхав світ за очі.

Та намарне я впав у зажуру. За неймовірно тяжкого національного утиску Глухів усе одно не втратив здатності рятувати дітей від історичного безпам'ятства. Скоро я дізнався про існування в Глухові молодих українських патріотів. Як у них сформувалися патріотичні почуття — нехай розкажуть вони самі. Не знаю як для кого — для мене це було б надзвичайно цікаве читання.

* * *

92-го року Глухів відзначав тисячолітній ювілей. Наприкінці свята ущерть виповнений стадіон співав національний гімн "Ще не вмерла Україна", співав на високому піднесенні, ніби й не існувало багатовікового ярма. І я вчув у звучанні багатотисячного хору: українська душа Глухова не вмерла і повік-віки не вмре, ніщо не пересилить українську силу.

Закінчення

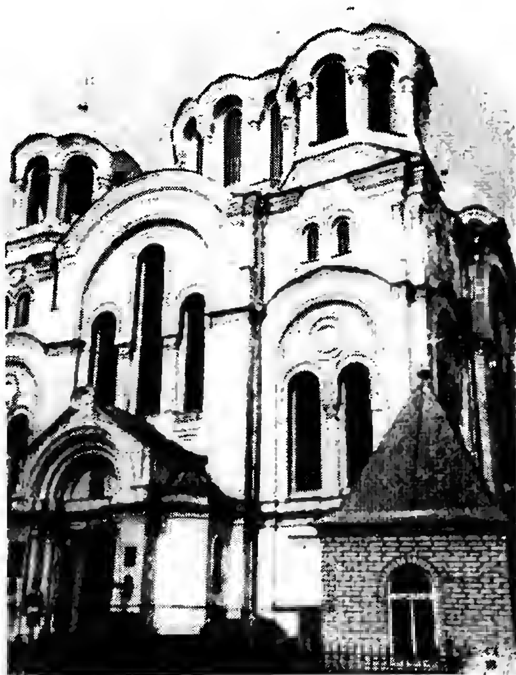

Глухів. Анастасієвський собор

Василь Томків
Болтон/Англія

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОУ у ВБ

Як у попередні роки, так і цього разу звичайні Загальні Збори Об'єднання українців у Великій Британії (ОУуВБ), відбувалися в приміщеннях нотінґамського відділу. Нотінгам вигідний тим, що це місто лежить майже в центрі країни.

Збори відкрив голова уступаючої Управи і Ради ОУуВБ Остап Чуйко; нарадами керувала президія, до якої входили також Петро Якимюк, як застиупник голови, і Василь Томків, секретар. Робота зборів була започаткована молебнем, провадженим представниками УАПЦ о.Богданом Матвійчуком і о. дияконом Мальколмом Біроном. Працювали також робочі комісії, до яких були обрані Віра Смерека, Святослав Василько і Василь Томків (резолюційна), Теодор Коляса, М.Соборай і Йосип Диль (верифікаційна), Юрій Турів, Степан Мороз і о. диякон М.Бірон (номінаційна); хвилиною мовчання вшановано пам'ять великих синів українського народу митрополита Андрія Шептицького, полковника Андрія Мельника, героїв Листопадового Зриву і Базару, які впали на полі слави в боротьбі за волю України та членів ОУуВБ, які нещодавно відійшли у вічність.

Перед учасниками Зборів виступив член ПУН П.Дорожинський. Бажаючи успішних і плідних нарад, він передав вітання Зборам від Голови ПУН і ОУН Миколи Плав'юка, колишнього Президента Української народної Республіки в екзилі, який здав свої повновласті Президентові Леонідові Кравчукові, а недавно був нагороджений орденом "За заслуги" Президентом України Леонідом Кучмою, — від багатьох установ і організацій, які входять до системи Координаційної Ради ІСНО в Україні і в діяспорі, в тому від редакційних колективів журналу "Самостійна Україна", київського тижневика "Українське Слово", редколегій інших журналів і часописів, що виходять в Україні і за кордоном, від Об'єднання студіюючої молоді "Зарево", Всеукраїнського жіночого товариства ім. О.Теліги. Він, зокрема, зазначив, що всі вони разом, як одна велика родина, високо цінують і з захопленням подивляють віддану працю, яку веде Об'єднання українців у Великій Британії.

Змістовне привітання від імені Товариства українських жінок (ТУЖ) ім. О. Теліги у Великій Британії виголосила голова пані Віра Смерека. Нагадавши перші дні нашого прибуття на Британські острови і той великий ентузіязм, коли ми, як одні з перших творців українського організованого життя в цій країні, ставили перші підвалини для заснування СУБу, — пані ССмерека ствердила, що ми були змушені відійти, бо спрагнені правди, в СУБі ми її не знаходили. Тому й заснували своє, вільне громадське Об'єднання, де мали можливість зберігати і розвивати свою патріотичну духовність. Але сьогодні ми подекуди забуваємо тих численних і відданих справі ОУуВБ трудівників, які, вклавши в його розвиток стільки зусиль, відійшли, і з висот вічности дивляться на нас, що ми робимо. То ж заради їх пам'яті зберігаймо цю нашу установу, яка є хоч невеликим, але живим і рідним островом серед чужого моря.

Важливі проблеми, особливо, у фінансовій сфері, порушив у своєму звіті голова Управи ОУуВБ О.Чуйко. Він також зазначив, що вперше членство ОУуВБ усвідомило: у висліді специфічних причин Об'єднання перестало бути "столичною" установою. Сталося це, головно, через те, що передано центральний дім ОУуВБ своїй рідній державі для приміщення посольства України у Великій Британії, з чого, до речі, все членство щиро задоволене. Сьогодні, практично, майже увесь провідний актив Об'єднання є в північній Англії. З цієї причини централя Об'єднання вже після Загальних Зборів буде перенесена до Брадфорду.

Члени Управи як і членство ОУуВБ, як ніколи часто відвідували Україну.

За звітний період нашу громаду відвідував ряд високих гостей з України і діяспори, зокрема Голова Проводу ОУН Микола Плав'юк і ред. Павло Дорожинський. З державно-офіційним візитом відвідав Британію президент України Леонід Кучма, учасниками зустрічі з ним були О.Чуйко, Ю.Турів, С.Храпливий і Й.Диль. У британських відзначеннях 50-річчя перемоги Об'єднання було представлене окремою делегацією, до якої входили члени ОУуВБ Костянтин Зеленко, Володимир Шевчук і Едвард Струк, Сергій Хрипливий і Остап Чуйко. Об'єднання широко відзначило 50-річчя екуменічного хору "Дніпро". Головні святкування відбулися в Нотінґамі, залишається актуальною проблема нашої ґрунтовнішої допомоги, щоб зібрати кошти на видання пам'ятної книги.

О.Чуйко подякував членам Управи і Ради, адміністраторам домів в терені та іншим громадським і духовним діячам ОУуВБ, в тому числі о. Богданові Матвійчуку, який опікувався і приймав гостей з України.

а також пп. Гаврильчакові з Лондона, та Туріву з Енфілда, Корольчукові з Олдгама, о. дияконові М.Бірону з Пітерборов, Вірі Смереці з Брадфорда за їх велику працю в ОУуВБ.

Доповнюючий звіт склав Петро Якимюк, який полагоджував кореспонденцію Управи, особливо щодо зміни авдиторів. Разом з головою ОУуВБ О.Чуйком брав участь в святкуваннях з нагоди Голови Директорії Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри в Парижі та в засіданні Координаційної Ради в Києві, в нарадах планування другого Форуму.

Про діяльність Товариства українських жінок ім. О.Теліги широко звітувала голова Віра Смерека. Вона вказала на труднощі в його діяльности, з огляду на щораз більшу немічність старших віком та перевантажених працею молодих членкинь. Проте, хоч часто не мають вони вільного часу для себе, організація багато займається благодійною діяльністю, і жодне прохання, що надходить з України, не залишається без відповіді. Голова висловила щиру подяку фірмам "Ровд рунерс", "Пільмар" і "Орли", котрі доставляли посилки в Україну. В.Смерека також подякувала священникові з УАПЦ о. М.Дяченкові за його вклад, хорові "Дніпро", відділам ОУуВБ в Нотінгамі і Пітерборов та Д.Вяжевичу з Парафії УАПЦ ім. Св. Володимира в Олдгамі за їх грошові пожертви. Товариство є членом СФУЖО, допомагає заснованому в Україні Товариству імені О.Теліги.

Після дискусії над звітами, уділення абсолюторії уступаючій управі, відчитання і прийняття резолюцій Зборів, обрано нові керівні органи ОУуВБ в такому складі: управа: голова Остап Чуйко; заступник голови інж.Петро Якимюк; секретар Віра Смерека; член Управи Степан Мороз скарбник Степан Касіян.

Рада: О.Корольчук, Л.Іваницький, Й.Диль, В.Томків, С.Василько, І.Мисик, В.Соборай і о. диякон М.Бірон.

Контрольна Комісія: Я.Сопотик, Т.Коляса і Р.Морозюк.

Новообраний Голова, подякувавши за шану поновного обрання, запросив до слова ред. Павла Дорожинського, який детально зупинився на становищі в Україні. Він, зокрема, відзначив, що хоч життєві умови нашого народу все ще в невідрадному стані, проте наша молода держава має здобутки, які дуже тяжко доводилося виборювати. Це насамперед і прийняття Основного Закону України — Конституції, а також уведення гривні. Можна мати застереження до деяких точок Конституції, але важливо, що прийнято синьо-жовтий прапор, державний- герб -тризуб Володимира, і державний Гімн, державну мову — українську. А це основне. Є, звичайно, чимало недоліків, проблем, особливо щодо Автономної

Республіки Крим. Але йдеться про те, щоб допомагати своїй державі, не іти на конфронтації, не вимагати неможливого. Це зазіхання на територіяльну цілісність України з боку не тільки Жириновського чи Зюганова, але й з боку Держдуми Росії. Що — гірше, ворогів державности маємо і у Верховній Раді України. Особливо голосним стало "звернення", підписане членами КПУ, СПУ і іншими "аграрними" депутатами Верховної Ради, в якому вони вимагають засуду членів "злочинних" організацій ОУН, УПА, дивізійників УНА. І по цій лінії діє ОУН, яка є офіційно зареєстрованою, як громадська організація. Завдяки вам, об'єднанській громаді у Великій Британії відзначив П.Дорожинський, - ми маємо відповідне приміщення в золотоверхій столиці України і можемо виказатися позитивною роботою". Він також детально розповів про діяльність ОУН, зокрема, часописів "Українське слово", "Український засів", "Рейтинг", "Східний часопис" -"Українське слово", видання книжок.

ДОПОВІДЬ У ЛОНДОНІ

В залі Української Католицької Катедри у Лондоні Павло Дорожинський виступив з доповіддю "Економічні та політичні події в Україні"

Гостя з Києва привітав колишній генеральний секретар Об'єднання Українців у Великій Британії Едвард Струк, він розповів про діяльність Павла Дорожинського в громадській та політичній праці та як головного редактора журналу "Самостійна Україна", зазначив, що він ще 1990 року залишив вигідне життя в Канаді та переїхав на постійний побут до України, щоби своїм знанням, досвідом та працею допомогти у відбудові молодій Українській Державі.

В своїй доповіді П.Дорожинський подав багато цікавих інформацій про економічне, соціяльне та політичне життя в Україні під цю пору, про історичну подію в зв'язку з прийняттям парляментом Конституції України з усіма її атрибутами, про стан освіти в Україні, мовну ситуацію, про діяльність фракцій у Верховній Раді, а також про економічні труднощі, які переживає населення України під сучасну пору. Все ж, на його думку, сьогодні, Україна хоч помалу, але йде вперед до кращого майбутнього.

Присутні зацікавлено обговорювали доповідь, було багато запитань, на які П.Дорожинський дав ґрунтовні відповіді.

Перебуваючи в Лондоні, член Проводу ОУН зложив візити послу України у Великій Британії академіку С.Комісаренку та єпископові-емериту Августинові Горняку.

мґр. Михайло Середович
Сиракюз, США

43-ій З'ЇЗД ОДВУ

НОВИМ ГОЛОВОЮ ОБРАНО ВОЛОДИМИРА ПРОЦИКА

Лігайтон, Па. — Тут, на оселі ім. О.Ольжича відбувався в днях 1-го і 2-го вересня 43-ій з'їзд Організації Державного Відродження України (ОДВУ).

Реєстрація делегатів відбувалась уже день перед з'їздом і продовжувалась у день з'їзду. В суботу перед полуднем відкрив наради з'їзду діючий голова Володимир Зуляк. Він у своєму короткому слові привітав делегатів і гостей, побажав успіхів у нарадах і попросив однохвилинною мовчанкою вшанувати членів, які відійшли у вічність.

До президії зборів покликано д-ра Богдана Шебунчака як голову і Михайла Середовича як секретаря. До Почесної президії запрошено проф. Богдана Гнатюка, д-ра Зенона Городиського і мґра М.Яшка. Створено кілька комісій з'їзду, які працювали окремо, а тим часом члени Центральної управи здавали звіти зі своєї праці. Усі звіти були добре випрацювані і давали докладний перекрій організаційної праці за два роки.

Після цього відбулася широка плідна, цікава, а подекуди й оживлена дискусія. Порушувано цілий ряд різних питань, а най більше уваги присвячено справам допомоги Україні. У своїх ділових виступах дискутанти підкреслювали, що допомога Україні є не тільки в самій назві ОДВУ, але під сучасну пору є основний прояв її діяльности. Український Націоналістичний рух як політична сила мусить дати відповідь на всі питання у сьогоднішньому процесі духового і національно-державницького відродження України, і ОДВУ, як органічна частина націоналістичного руху, мусить у цьому процесі взяти активну участь і допомогти фінансово.

На з'їзд надійшли письмові привіти і між ними привіт голови ПУН Миколи Плав'юка, який прочитав д-р З.Городиський. У привіті М.Плав'юк виразно сказав, що українська спільнота поза межами України переживає важливі зміни, і ОДВУ повинно залишитися на своїх позиціях і всі свої сили звернути на допомогу Україні.

В рамках з'їзду прочитано прислану доповідь М.Плав'юка під заголовком "Що дальше?" Автор з тривогою стверджує, що українсь-

ка спільнота поза межами України тратить своє первісне призначення і місію. Тому конче треба скріпити всі заходи для збереження етнічно-національного обличчя українців ЗСА і Канади. Після доповіді відбулась жвава виміна думок.

Контрольна комісія подала внесок уділити абсолюторію уступаючій Управі з признанням.

На внесок Номінаційної комісії вибрано нову Управу в такому складі: голова — Володимир Процик, перший заступник голови — Олесь Процюк, другий заступник голови — Михайло Белендюк, кореспонденційний секретар — Наталія Пазуняк, протоколярний секретар — Уляна Процюк, касир — Роман Ґулетканич, організаційний референт — Роман Городиський, референт зовнішніх зв'язків — адвокат Артур Белендюк, референт молоді — Юрко Стецина, господарський референт — Орест Ганас, вільні члени Михайло Нич, Петро Клюк, Євген Луців, Василь Марущак, Михайло Герець, Андрій Гелетканич; Контрольна комісія: голова — Володимир Зуляк, члени — Михайло Яшко, Петро Дзюба, Михайло Хомин, Карпо Маньківський; товариський суд: голова — Микола Середович, члени Петро Тенґало, Юрій Юринець.

Новообраний голова ОДВУ В.Процик подякував членству за довір'я й закликав до узгіднених зусиль у діяльності, щоб виконати ухвалені на з'їзді резолюції.

В неділю після Служби Божої відбувся святковий обід із запрошеними гістьми, головою УЗХ Наталією Іванів, яка привітала голову ОДВУ і нову Управу, та іншими учасницями конференції УЗХ й запрошеними приятелями оселі ім. О.Ольжича.

На закінчення проспівано гімн "Ще не вмерла Україна".

ПОШИРЮЙТЕ АКЦІЮ ЗА ПРИДБАННЯ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ «САМОСТІЙНА УКРАЇНА»

інж. Олександр Палаташ
Лейк Оріон, США

ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКА ПОДІЯ

У серпні, дня 18-го, в закарпатському місті Хусті, яке незабутнього 1939 року було столицею Карпатської України, відбувся з'їзд Світового Братства "Карпатська Січ". Як один з 200 його делегатів, хочу відразу підкреслити, що ця подія мала не локальний, а загальноукраїнський характер. По-перше, вона органічно стоїть у цілому ряді громадсько-політичних, і громадсько-культурних акцій передання рідній землі, незалежній Українській Державі всіх національних вартостей, з великою вірністю і відповідальністю збережених західною українською діяспорою вислідів її багаторічної патріотичної праці.

По-друге, все, що стосується Карпато-Української держави, сильним струменем входить у сучасне політичне життя і залишиться актуальним доти, доки Українська Держава не стане сильною і справді українською.

Отже, наш з'їзд офіційно переніс Головну Управу Світового Братства з Торонто, де від 1949 року діяла ця організація, до Хусту. Емоційною вершиною з'їзду були хвилини, коли ми з Петром Баєром, референтом Світового Братства з Канади — зі США (голова Михайло Пап через хворобу не міг приїхати на з'їзд) вручали новому голові проводу Братства, депутатові обласної ради Михайлові Джанді святиню карпатських січовиків — синьо-жовтий прапор "Карпатської Січі", вихоплений з полум'я трагічних подій 1939 року і збережений січовиками за океаном і — спочатку у Франції, відтак у Канаді.

Витворенню на з'їзді атмосфери політичного однодумства сприяли виступи Павла Дорожинського, який передав присутнім вітання від Голови Проводу ОУН Миколи Плав'юка, а також промови голови Всеукраїнського Братства УПА Михайла Зеленчука, голови крайової організації Народного Руху України Володимира Піпаша, колишнього сотника "Карпатської Січі" пана Романчука та інших. Мав слово й автор цих рядків.

Оскільки існує прямий зв'язок — духовний і організаційний між "Карпатською Січчю" і Українською Армією, то наш з'їзд звернувся до президента України Леоніда Кучми і до Верховної Ради з обґрунтованою пропозицією якнайшвидше визнати вояків УПА

борцями за волю України, надати їм статус ветеранів війни і гарантії соціяльного захисту, згідно з законами України і її новою Конституцією.

Окреме звернення наш з'їзд надіслав на адресу угорського уряду з вимогою офіційно засудити вторгнення угорсько-гортистських військ в Карпатську Україну, порушити справу про кримінальну відповідальність за наслідки тодішньої угорської агресії, вибачитися перед народом України і знайти відповідний спосіб компенсувати заподіяні закарпатським українцям кривди.

З подібними заявами ми, делегати хустського з'їзду, звернулися й до урядів Чехії, Польщі, Румунії та Росії, на руках якої — кров великого сина українського народу, Президента Карпатської України Августина Волошина. Ми вимагаємо встановити місце поховання Президента, щоб згодом перепоховати його прах у рідній землі.

З'їзд обрав ліючий провід Братства "Карпатська Січ" у складі: Михайло Джанда — голова, Володимир Піпаш і Олекса Борець — заступники, Павло Дорожинський, проф. Василь Худанич, Іван Мешко, Михайло Шваб, Михайло Ващишинець —члени.Почесними членами проводу Світового Братства "Карпатська Січ" обрано Михайла Папа, Юрія Гвоздулича, Теодора Сидора, Олександра Палаташа та Петра Баєра.

Це коротке повідомлення хочу закінчити кількома правдивими реченнями з передмови професора Василя Худанича до книжки "Карпатська Січ": Карпатська Січ — це та рана, яка ще довго болітиме закарпатським українцям. Героїзм карпатських січовиків у тому, що вони, не дивлячись на переважаючі сили противника — угорського окупанта, першими виступили в нерівний бій проти фашизму та його різновиду —гортистського ревізіонізму. Події 15 березня 1939 року можна вважати початком Другої світової війни, оскільки закарпатці першими дали збройний опір "непереможному походові" фашизму країнами Европи".

Великою мірою наш з'їзд був ліком на ту рану...

Слава Карпатській Січі!

Ділимося сумною вісткою з членством УНО і Братніх Організацій, друзями і українською громадою, що на 82 році життя відійшов у вічність, у Монтреалі

СВ. П. МАЙОР ОСИП ВИННИЦЬКИЙ,

член Організації Українських Націоналістів, довголітній член і колишній заступник голови Крайової Управи УСГ, провідний член Філії Українського Національного Об'єднання Канади у Монтреалі. Учасник Похідних Груп ОУН, в поході до Києва в 1941 р., майор 1-ої Дивізії, Української Національної Армії, (1943-1945 р.р.), колишній Управитель Української Національної Кредитової Спілки у Монтреалі. Активний член Братства 1-ої Дивізії УНА.

Похорон відбувся у понеділок, 13 січня 1997 р., у Монтреалі.

Пам'ять про покійного провідного члена української громади нехай живе вічно в членських рядах УСГ, УНО і Братніх Організацій, та його друзів. Щирі співчуття висловлюємо Вельмишановній дружині Надії, синові Романові і доні.

Президія УНО Канади
Крайова Управа УСГ
Крайова Управа ОУК

З великим жалем і сумом повідомляємо членство ОУН та всю українську спільноту, що 12 жовтня 1996 року відійшов у вічність в Сумах

СЛ.П. ГЕННАДІЙ ПЕТРОВ

Народжений 2 червня 1936 р. в місті Глухові. Голова ОУН на Сумську область, редактор, пуліцист і дослідник, випускник факультету журналістики Львівського університету. ПохороненоПокійного 15 жовтня на Чернеччині.

Вічна йому пам'ять!

Провід Організації Українських Націоналістів

Сповіщаємо з жалем всюукраїнську громадсткість, членсовто ОУН та всі структури Українського Націоналістичного Руху, що в четвер 10 жовтня 1996 р. відійшов у вічність на 86 році життя

СЛ.П. МИРОСЛАВ СТИРАНКА

Член Організації Українських Націоналістів, довголітній член Спілки Українських журналістів у Німеччині та багатьох інших товариств.

Вічна йому пам'ять

Провід Організації Українських Націоналістів

З невимовним жалем повідомляємо наше членство, всю українську громаду, що 8 жовтня 1996 р. на 80 році життя відійшов у вічність

БЛ.П. МИКОЛА ПЕТРУК

Народився 10 січня 1916 р. в селі Росіпці на Закарпатті. З юнацьких років член ОУН. Бурхливий березень 1939 року застав його в рідному селі, як активного члена "Карпатської Січі". Після приходу окупаційних мадярських військ, покійний виконував функцію зв'язкового між частинами Карпатської Січі, які перебували в горах Гуцульщини, та Крайовим Проводом ОУН на Закарпатті. Перебуваючи після війни короткий час в Німеччині, переїздить до Англії, а згодом — в Канаду. У Торонто стає членом Українського Національного Об'єднання та активно включається в працю і Братство Карпатських Січовиків.

Залишив у смутку дружину Марію та сина Миколу.

Вічна йому Пам'ять!

Організація Українських Націоналістів

З глибоким сумом сповіщаємо всю українську спільноту, що 12 листопада 1996 року в Бурлінгтоні, Канада, відійшов у Вічність член Організації Українських Націоналістів

БЛ. П. МИХАЙЛО РУДИК

Нар. 15 листопада 1923 р. в селі Садки, Тернопільської обл. в хліборобській родині. В часі 2-ої світової війни молодим юнаком включився в ряди І Дивізії УНА, перебував у полоні в Ріміні, Італія, а згодом опинився в Англії. В 1951 році переїхав до Канади, де включився в систему Українського Національного Об'єднання міста Гамільтон.

Залишив у глибокому жалю дружину, дочку і сина та рідню в Україні.

Вічна йому Пам'ять!

Організація Українських Націоналістів

З Торонто надійшла сумна звістка, що в четвер 6 лютого 1997року в Вінніпезі (Канада) відійшов на вічний спочинок.

СЛ.П. ВАСИЛЬ ГАЙДАЙ

довголітній член ОУН (з 1941 р., Київ), член управи Українського Національного Об'єднання Канади, філія Вінніпег, член ветерансько-військової формації — Української Стрілецької Громади в Канаді та багатьох інших організацій. Проживав останні роки в Україні.

Вічна йому пам'ять! Дружині Галині та всій родині висловлюємо наші глибокі співчуття.

Організація Українських Націоналістів

ЩИРУ ПОДЯКУ ВИСЛОВЛЮЄМО ВСІМ НАШИМ СПІВРОБІТНИКАМ, ЧИТАЧАМ, ЯКІ НАДІСЛАЛИ НАМ ПРИВІТАННЯ, ЛИСТИ І СТАТТІ:

Андрушків Богдан, проф. — Тернопіль, Україна
Антонова Ела Вікторівна — Макіївка, Донецька обл.
Атаманчук Василь — Торонто, Канада
Балтарович Марія, д-р — Воррен, США
Бачинський Любомир, інж. — Каламазу, США
Баюс Констаитин — Торонто, Канада
Белендюк Михайло, інж. — Ворм Мінерал Спрінгс, США
Бойко Юрій, проф. — Мюнхен, Німеччина
Бойко Олекса — Париж, Франція
Божук Ганна — Ужгород, Закарпатська обл.
Бучка Філімон — Мельниця Подільська, Тернопільська обл.
Винар Любомир, проф. — Кент, США
Віндик Орест — Едмонтон, Канада
Вовчук Микола — Калуш, Івано-Франківська обл.
Войчишин Іван, д-р. — Оттава, Канада
Войціховський-Сав'юк Федір — Каракас, Венесуела
Гайдай Василь — Вінніпег, Канада
Гоменюк Іван, студент — Мукачево, Закарпатська обл.
Грицюк Тамара — Париж, Франція
Городиський Зенон, д-р — Трентон, США
Городиський-Корчак Орест, мґр. — Чікаго, США
Диакант Іванка — Дербі, Англія
Загребельна Павлина — Торонто, Канада
Ігнатко Михайло — Мукачево, Закарпатська обл.
Кісіль Ігор, проф. — Івано-Франківськ, Україна
Кисельов Юрій, студент — Луганськ, Україна
Коваленко Віталій — Київ, Україна
Каліберда Юрій, майор — Київ, Україна
Коваль Богдан — Буенос-Айрес, Аргентина
Коваль Степан — Едмонтон, Канада
Коваленко Віталій, депутат — Київ, Україна
Кош Сергій — Київ, Україна
Красицька Людмила — Київ, Україна
Крижанівський Е.І., ректор — Івано-Франківськ

Куделя Микола — Луцьк, Волинська обл.
Кулинич Валентин — Вільнюс, Литва
Курінські, сім'я — Малі Куськівці, Тернопільська обл.
Курчак Микола — Іст Меддов, США
Кужіль Олександр, проф. — Сімферополь, Крим
Кушнірук Остап — Чікаго, США
Легенька Марія — Віск. Делс, США
Лях Василь — Самбір, Львівська обл.
Мамус Микола — Козова, Тернопільська обл.
Мацюрак Сергій — Курітаба, Бразилія
Мельник Андрій, студент — Каїв, Україна
Михалевич Ніна — Філядельфія, США
Неверлій Микола, проф. — Братіслава, Словаччина
Нестеренко Павло, студент — Луганськ, Україна
Нільсен Тетяна — Оденсе, Данія
Новосад Роман — Сімферополь, Крим
Ноґас Павло — Курітиба, Бразилія
ОУН — Хмельницьк, Україна
ОУН-РУХ, Провід — Москва, Росія
Олійник Василь Кременець (голова обласної ОУН), Тернопільська обл.
Олійник Василь (директор музею) — Заліщаки. Тернопільська обл.
Пазуняк Наталія, проф. — Філядельфія, США
Паняк Степан, проф. — Єкатеринбург, Росія
Палаташ Олександер, інж. — Лейк Оріон, США
Плешкевич Омелян, дир. — Чікаго, США
Прохоренко Оксана, студентка — Київ, Україна
Процик Володимир — Нью-Йорк, США
Потопільний Ананій — Торонто, Канада
Романчук Богдан — Берлін, Німеччина
Рябченко Леонід — Красногорівка, Полтавська обл.
Сулик Степан, митрополит-архиєпископ — Філядельфія, США
Соколовський Микола, отець — Новоселиця, Дніпропетровська обл.
Свідзинський Анатолій, проф. — Луцьк. Волинська обл.
Смерека Віра — Брадфорд, Англія
Середович Михайло, мгр. — Сиракюз, США
Семенюк Ніна — Київ, Україна
Семенюк Олекса — Брадфорд, Англія
Симчич Микола — Івано Франківськ, Україна
Сорока Петро — Грицівці. Тернопільська обл.

Теміник Дарія — Торонто, Канада
Таран Віктор, студент — Київ, Україна
Тарас Марія — Біле, Тернопільська обл.
Тернопільська обласна ОУН — Тернопіль/Кременець
Тернопільська Академія народного Господарства — Тернопіль
Тесаревич Ярослав — Веніс, США
Теслевич Микола — Фенікс, США
Томків Василь — Болтон, Англія
Трофімович Валентина — Жовті Вода, Дніпропетровська обл.
Усенко Галина — Вінніпег, Канада
Фаренич Мотря — Гамілтон, Канада
Філіпчук Василь, студент — Чернівці, Україна
Хохлач Іван — Монтреал, Канада
Цюцюра Богдан, проф. — Торонто, Канада
Чуйко Остап — Брадфорд, Англія
Чайковський Мар'ян — Курітиба, Бразилія
Черниxівський Гаврило — Кременець
Чорнописький Ігор — Тернопіль, Україна
Шумук Данило — Торонто, Канада
Щербаченко Володимир, студент — Луганськ, Україна
Янчик Федір, д-р — Прага, Чехія
Яремчук Дмитро, мґр. — Вінніпег, Канада
Яцош Андрій, інж. — Братислава, Словаччина
Яшко Микола, мґр. — Чікаго, США

Шановні і Дорогі Подруги та Друзі!

Не маючи можливости всім відповісти та переслати сердечну подяку на численні вітання та святочні і новорічні побажання, яких впродовж місяців грудня м.р. і січня ц.р. надійшло майже до сотні, висловлюю через журнал усім моє щире спасибі!

Ваші теплі слова та побажання зобов'язують мене до ще посильнішої дії для утвердження та розбудови нашої Незалежної Держави.

Павло **Дорожинський**

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Сьогодні отримав "Самостійну Україну" ч.1 за січень-березень 1997. Журнал вийшов вчасно, а не з опізненням і передплатники та читачі отримають журнал із задоволенням.

Зміст також добрий і технічне оформлення виглядає добре. Гратулюю!

2 грудня 1996

Микола **Плав'юк**

Вельмишановний Пане Редакторе!

Дуже дякую, що прислали мені перше число журналу за 1996 р. Це потрібно було для "Виставки української книжки", що улаштував був канадійсько-український музей в Едмонтоні. Виставка тривала два тижні. Для нашого журналу "Самостійна Україна" уділено було один стіл, так що я встиг був виставити майже всі журнали, що мав у себе: а саме за 1996,за 1995 і також дуже густо — за 1994 рік.

Я зауважив, що відвідувачі виставки української книжки приставали біля стола, брали журнал у руки, переглядали сторінки (а також "Жіночий світ"), головно ті місця, де йшла мова про Ольгу Басараб, Оксану Лятуринську, Аллу Горську, Олену Телігу. Я бачив, що числа журналу "С.У." їх таки зацікавили.

Зараз на другий день виставки, одних із наших журналів зник. А саме із грудня 1994 року, де на обкладинці є знимка полк. Мельника. Я зрозумів, чому це сталося. Бо завідувачі музеєм є забарвлення "Б". Я багато не хотів робити руху. Добре, що журнал був на виставці, і люди його бачили на свої очі. Це також є важно.

У залученні посилаю Вам зразок, як ми поступили у відношенні щодо справи нагороди дост. М.Плав'юка орденом заслуги. Тому що члени Української Стрілецької Громади в Едмонтоні уже є трохи похилого віку, а тепер у нас уже люта зима. то є тяжче скликати збори. Справу ще раз порушиться на річних зборах у січні.
Остаюсь із пошаною і Вітаю Вас широ!

Орест **Віндик**

Едмонтон, Канада

Вельмишановна редакціє!

Я, Антонова Ела Вікторівна, 1937 року народження, із сім'ї розстріляних батька й діда в тому ж таки проклятому 1937 звертаюся до Вас з проханням: довести до відома людей, які протягом трьох років присилали в нашу червону Макіївку гуманітарну допомогу у вигляді одягу, взуття, книжок для нужденних патріотів України. Ми, Організація Українських Націоналістів, Товариство Української Мови "Просвіта", Суспільна Служба України, які діють пліч-о-пліч в місті, щиро вдячні не тільки за допомогу Союзу Українок Канади м.Торонто і ССУ, але і за ту ласку, за пробуджену віру в невичерпні сили людського серця і величезні запаси людяности. Ніхто не в силі віддячити, як належить. Тож нехай Вам віддячить Бог, бо то його наукою і його силою керувалися ваші серця, ваші помисли. Щире вам братнє-сестринське спасибі!

За три роки існування наших організацій (на чолі ССУ голова — Росинська Леся, членка ОУН), ми одягли з ніг до голови 205 сімей, в тому числі надали матеріальну допомогу 17 особами у дуже скрутному часі життя. Двічі возили наших дітей на Різдвяні Свята (всього 193 особи) на Тернопільщину і Івано-Франківщину. Провели вечори для українських класів:"Козацькому роду нема переводу". "Родина, родина — це вся Україна", "Зеленеє жито — зелене", "Без верби і калини нема Україна", "Свято сім'ї".

Відкрили першу і поки що єдину українську школу № 29 (директор Лютова В.Л.).

На відкриття цієї школи ніхто з державних мужів міста не прийшов, навіть районове начальство з освіти ігнорувало цей факт, бо начальник міськвно Кульнін П.П. шість років ставив перепони і батькам,і директору школи. Зараз роблять все, щоб через рік-два школа припинила своє існування (то директора заманюють на інше місце праці, то забрали 5 російськомовних класів по інших школах "розтикали",а вчителі нашої школи залишились без належного навантаження (але працюють патріоти, і на півставки!).

Ми на останні кошти зробили для дітей школи №9 подарунки у вигляді канцтоварів на відкриття школи, а вечір, присвячений відкриттю, ми не змогли зробити, бо через неясні,невідомі причини наше місто (саме ССУ) перестало отримувати гуманітарну допомогу від Союзу Українок Канади (м. Торонто).

Остання гуманітарка прийшла ще у вересні 1995 р. Півтора року ми не змогли проводити вечори, не могли підтримувати нужденних,

а це так важливо зараз саме тут, де усі депутати Верховної ради — комуністи на чолі з Моїсеєнко. Це ж другий Жиріновський!

Зараз гуманітарку дають в будинки старих людей, які продають все отримане на базарі, бо в цих будинках живуть або бомжі, або всі росіяни, які ганьблять незалежність України. Всі українці живуть обов'язково по своїх домівках. Худо, бідно, але не йдуть у ці збіговиська злодіїв, віковічних непрацюючих, тюремщиків. Їх шкода, але та гуманітарка у них іде на горілку, а вони як ходили в лахміттях, так і ходять (я зустрічала Моїсеєнка в овечій шкурі, а їм двічі на рік іде гуманітарка.

А вчителі-патріоти бідують, а інтелігенція влаштовується сторожами, щоб прогодувати чи одягти своїх дітей (редактор газети "Кіровець" п.Вермінський таке зробив).

Зараз гуманітарка з'явилась у крамницях нашого міста і в Донецьку. Фургонами почали возити вживані речі з Німеччини по селах, міняючи її на кабанчиків, гусей, телят і т.д.

В той час наші голоштанні діти падають від голоду. Бо якби ми мали можливість подарувати одяг дитині (яка росте, мов грибочок) бо батьки купували б більше своїм дітям.

А яку пропаганду ми вели на вечорах, коли дарували речі дітям з далекої Канади, Австралії — це не передати словами. Від батьків йшло море вдячності, сльози, неосяжна сердечна подяка, а тепер нічого.

Передайте, будь ласка, що ми чекаємо на цю допомогу. Що вона дуже потрібна і не тільки дітям, але й дорослим, наприклад, членам ОУН і УПА, яких в нашому місті близько 300 осіб, бо коли реабілітували люлей, то відправляли їх на будови заводу, шахт, жилфонду міста і всіх називали націоналістами. Тепер вони старі, немічні, хворі. Декого і поховати достойно нема за що, бо діти розвіялися по світах, а у багатьох зовсім їх немає (через лєсоповали).

Най боронить Вас Бог

Щастя і здоров'я Вам, дорогі наші.

Слава Україні!

За дорученням членів ОУН
секретар осередку **Антонова** Е.В.

м.Макіївка Донецької обл.

СТОРІНКА ФУНДАЦІЇ ІМ. О.ОЛЬЖИЧА

Список жертводавців, які зложили датки на діяльність фундації ім. О.Ольжича

Бразилія

Чечко Олександр	— 690 ам. дол.
Безручка Марта	— 500 ам. дол.
Савицький Богдан	— 220 ам. дол.
Завальський Василь	— 110 ам. дол.
Чмир Василь	— 100 ам. дол.
Чмир Евген	— 100 ам. дол.
Мазепа Мирослав і Евгенія	— 100 ам. дол.
Режіна Шпак-Рубінець	— 100 ам. дол.
Рубінець Михайло	— 100 ам. дол.
Худзій Анна Хома	— 100 ам. дол.
Гарлецький Петро	— 100 ам. дол.
Діти Суботньої Школи ім. Лесі Українки	— 100 ам. дол.
Казнюк Любіна	— 50 ам. дол.
Баран Семен	— 50 ам. дол.
Федусенко Семен	— 50 ам. дол.
Семчишин Сесілія	— 50 ам. дол.
Семчишин Рафаел	— 50 ам. дол.
Мартинюк Теодор	— 45 ам. дол.
Равлик Олександр	— 45 ам. дол.
Цюпка Віктор	— 45 ам. дол.
Сисак Зенон	— 30 ам. дол.
Миколіч Марко	— 10 ам. дол.
Гордій Григорій	— 10 ам. дол.
Білоніцький Петро	— 10 ам. дол.
Білоніцький Петро Лукас	— 10 ам. дол.
Камінeнко Василь	— 10 ам. дол.

Всім жертводавцям наша щира подяка

Адреси представництв «Самостійної України»

Австралія:
Mr. J.Suchowerskyj
35 Murray Rd.
Cheltenham, N.S.W.2119
Australia

Австрія:
Mr. O. Salaban
Holletzgruberer Str. 7
4020 Linz / Donau
Austria

Англія:
Mr. O.Semeniuk
41 Fairfield Ter.
Bradford, West Yorkshire BD95AW
England

Аргентина:
Mr. B. Kowal
Rivadaria 1569
1033 Buenos Aires
Argentina

Бельгія:
Mrs. Lidia Demtchouk
174, Rue Moquee
4190 Ouffet
Belgium

Бразилія:
Mr. W.Czmyr
Augusto Stellfeld 795
80001 Curitiba, Parana
Brazil

Венесуеля:
Mr. F.S.Woyzechiwsky
Calle El Lindero
Esq. Pasaje 16 No. 40-01
Paroqia Sucre, Catia 1030 Caracas
Venezuela

Данія:
Mrs. Tatjana B. Nielsen
Aabakkevej 55
5210 Odense NV
Denmark

Іспанія:
Mr. B. S. Rymarenko
Apartado de Correos 82
08810 Sant Pere de Ribes
Barselona
Espana

Італія:
Mr. A. Kirichenko
Via M. Schipa 68
80122 Naples
Italy

ЗСА:
«Independent Ukraine»
2315 West Chicago Ave.
Chicago, Il. 60622
USA

Канада:
Торонто:
Mr. K. Bajus
Ukrainian War Veteran's
297 College St.
Toronto, Ont. M5 T 1S2
Canada
Монтреал:
Mr. J.Chochlach
7753 Jean Chevaller St.
La Salle, Que. H8N 2 8
Canada

Литва:
Valentinas Kulinic
Sauletekio 39a/225
2054 Vilnius
Lithuania

Люксембург:
Mr. E.Hohol
50, rue de L'Eglise
3636 Kayl
Gr.J.Luxembourg

Німеччина:
Mr. I. Kerestil
Diamant Str. 3
8000 Munchen 50
West Germany

Нова Зеляндія:
Mr W. Krechowec
19 Fontenoy St.
Mt. Albert, Auckland 23
New Zealand

Норвегія:
Mr. I. Wanczyckyj
Bjerkevn 7
1482 Nittedal
Norwegia

Парагвай:
Mr. V. Baransky
J. L. Mallorguin № 970
Encarnacion - Itapua
Paraguay

Польща
Dr. M.Siwicki
ul. Rembielinska Nr 15/45
03 352 Warszawa
Poland

Словаччина
Ing. Andrij Jacoš
Cadrova 1
83101 Bratislava
Slovakia

Україна:
Київ 11
вул. Січневого Повстання, 6
«Самостійна Україна»
Ukraine

Франція:
Mr. B. Moulek
2, Ronte de Montfermell
77500 Chelles
France

Чехія:
Dr. Fedir Jančyk, C. Sc.
Fantova 32/1782
15500 Praha 5
Czech Republika

Чіле:
Dr. Borys M. Didyk
P.O.B.943
Vina Del Mar
Chile

Швейцарія:
Dr. M. Katchaluba
Chemin Bottai 11
Challet Trembita
1822 Chernex
Suisse

Швеція
Adj. B. Zaluha
Manadsvägen 68
S—17542
Järfälla
Sveden

Комп'ютерний набір та верстка фірми «Експерт»